

HANDLEIDING VOOR HISTORISCH
HUIZENONDERZOEK IN DE
MECHELSE BINNENSTAD TOT 1800

LINDA VAN LANGENDONCK

2005

INHOUD

LIJST VAN SIGELS EN AFKORTINGEN

<u>INLEIDING: HUIZENONDERZOEK IN MECHELEN TIJDENS HET ANCIEN RÉGIME</u>	p. 1
DEEL 1. <u>DIAGRAM EN RETROGRESSIEF STAPPENPLAN</u>	p. 3
1.1. <u>DIAGRAM VAN DE ARCHIVALIA</u>	p. 3
1.2. <u>DE RETROGRESSIEVE AANPAK STAP VOOR STAP</u>	p. 4
DEEL 2. <u>UITGEVEVEN EN ONUITGEGEVEN LITERAIRE WERKEN</u>	p. 13
2.1. <u>UITGEGEVEN WERKEN EN LICENTIAATSVERHANDELINGEN</u>	p. 13
2.1.1. Publicaties en licentiaatsverhandelingen	p. 13
2.1.2. Het notariële aankondigingsblad: het Wekelyks bericht voor de stad ende provincie van Mechelen"	p. 18
2.2. <u>ONUITGEGEVEN LITERAIRE WERKEN</u>	p. 22
2.2.1. De verzameling van Frans Berlemont	p. 22
2.2.2. Het huizenonderzoek door Willem Van Caster	p. 24
2.2.3. Het huizenonderzoek door Peter-Jozef Van Doren	p. 25
DEEL 3. <u>ARCHIVALIA</u>	p. 26
3.1. <u>INVENTARISSEN VAN DE BELANGRIJKSTE ARCHIEF- FONDSEN MET BETREKKING TOT HET HUIZENONDERZOEK IN HET MECHELSE STADSARCHIEF</u>	p. 26
3.2. <u>ARCHIVALIA DIE DE LINK VORMEN TUSSEN HET ARCHIEF UIT HET ANCIEN RÉGIME EN HET ARCHIEF UIT</u>	

<u>DE 19DE EN 20STE EEUW</u>	p. 27
3.2.1. De "oorspronkelijke aanwijzende tafel" van 1834 van het Belgische kadaster en de concordantie-tabel met het perceelnummer van het Belgische kadaster en het Oostenrijkse huisnummer	p. 27
3.2.2. Het register van de gedeponeerde plannen van de bouwaanvragen tussen 1770 en 1863	p. 29
3.2.3. Het register van de eigendomsveranderingen tussen 1811 en 1832	p. 31
3.2.4. De retrogressieve lijst van de belastingkohieren uit de Franse periode die de schakel vormen tussen het register van eigendomsveranderingen van 1832-1811 en het archief uit het Ancien Régime	p. 32
3.2.5. Het hypotheekkantoor	p. 34
<u>3.3. JURIDISCHE EN FISCALE ARCHIVALIA MET BETREKKING TOT HET ONROEREND GOED IN DE MECHELSE BINNENSTAD TIJDENS HET ANCIEN RÉGIME</u>	p. 36
3.3.1. Wijkboeken	p. 36
3.3.2. Ingebonden schepenregisters	p. 39
3.3.3. Losse schepenakten van de stad Mechelen	p. 43
3.3.4. Losse schepenakten bewaard in het archief van het Mechelse O.C.M.W.	p. 45
3.3.5. Resoluties van de magistraat	p. 47
3.3.6. Gedwongen, openbare verkopen door de ambtman	p. 49
3.3.7. Penningkohieren op de huizen	p. 52
3.3.8. Belastingkohieren op de schouwen in de huizen	p. 70
3.3.9. Notariële akten	p. 73
3.3.10. Procuratoria	p. 74
3.3.11. Testamenten	p. 76
3.3.12. Bescheiden van de weeskamer	p. 77

3.3.13. Cijnzenboeken van de stad	p. 79
3.3.14. Cijnzenboeken van de vorst met betrekking tot de stad en de jurisdictie van Mechelen	p. 81
3.3.15. Cijnzen- en rentenboeken van kerken, kloosters en liefdadigheidsinstellingen bewaard in het stadsarchief	p. 83
3.3.16. Cijnzen- en rentenboeken van kerken, kloosters en liefdadigheidsinstellingen bewaard in het archief van het Mechelse O.C.M.W.	p. 88
3.3.17. De roodboeken van de tresorie van de stad	p. 93
<u>3.4. ARCHIVALIA UIT HET ANCIEN RÉGIME MET BETREKKING TOT PERSONALIA</u>	
3.4.1. Parochieregisters	p. 95
3.4.2. Registers van de gekochte poorters	p. 99
3.4.3. Stadsrekeningen	p. 101

LIJST VAN SIGELS EN AFKORTINGEN

Sigels

RABW.: Rijksarchief Beveren Waas
SAM.: Stadsarchief Mechelen

Afkortingen

afl.: aflevering
bd.: band
bdn.: banden
dl.: deel
dln.: delen
fol.: folio
jg.: jaargang
nr.: nummer
o.l.v.: onder leiding van
p.: pagina
r^o: recto
reg.: register
v^o: verso
z.d.: zonder datum
z.j.: zonder jaar
z.nr.: zonder nummer
z.pl.: zonder plaats

INLEIDING: HUIZENONDERZOEK IN MECHELEN TIJDENS HET ANCIEN REGIME

Huizenonderzoek is één van de meest veelzijdige facetten van het historisch onderzoek. Wie was waar gevestigd? Tot welke klasse of ambacht behoorden de eigenaars en bewoners? In welke mate beklemtoonde hun huis hun sociale status? Wie trad op als bouwheer van belangrijke aanpassings- of verfraaiingswerken? Opteerde de opdrachtgever voor een traditionele of vernieuwende trend? En was dit huis een opvallend unicum of kaderde het volledig in het globale prestigieuze of armzalige karakter van de straat en de buurt?

Als aartsbisschoppelijke stad, als zetel van de Grote Raad en als verblijfplaats van de landvoogdes Margareta van Oostenrijk, kende Mechelen doorheen de eeuwen een aantal bloeiperiodes, die zich onder meer manifesteerden op het gebied van architectuur.

Een wandeling in de stad, de studie van interieurs of een doorgedreven archeologisch en bouwhistorisch onderzoek, telkens wordt men overonderd door materiële getuigenissen van een eeuwenoude bewoningsgeschiedenis. De interdisciplinaire studie van ondergrondse en bovengrondse relictten, geschreven bronnen en iconografische documenten biedt verrassende informatie over de evolutie van het wonen in de stad.

Eén van de fundamentele pijlers van de zogenaamde oikologie (de studie van het wonen), is het onderzoek van de onuitgegeven archivalische documenten. Mechelen beschikt over een praktisch volledige reeks schepenregisters vanaf het tweede kwart van de 14de tot het einde van de 18de eeuw. Bovendien bevat het stadsarchief talrijke losse schepenbrieven die teruggaan tot de 13de eeuw. Samen met de wijkboeken, de notarisakten, de registers van de weeskamer, de penningkohieren en de cijnzenboeken, vormen ze het voornaamste studiemateriaal voor het archivalisch onderzoek van het huis, zijn eigenaars en bewoners tijdens het Ancien Régime.

De meest handige aanpak voor het opzoekwerk in onuitgegeven bronnen, is de aanpak die teruggaat in de tijd. Een dankbaar hulpinstrument voor het Mechelse onderzoek is de verzameling van Frans Berlemont met samengesprokkelde transcripties en gegevens, per straat en per huis samengevoegd in ringmappen en gemakkelijk raadpleegbaar opgesteld in de leeszaal van het Mechelse stadsarchief.

Het gemakkelijkst na te sporen zijn huizen met een naam, zoals herbergen en panden met een commerciële en ambachtelijke bestemming. Meestal bleef de huisnaam namelijk gedurende eeuwen ongewijzigd en biedt deze naam dus een stevig houvast voor de identificatie van het gebouw.

Talrijke complexen, waaronder prestigieuze woningen van stadsmagistraten en raadsleden, kregen tijdens het Ancien Régime geen huisnaam toebedeeld. In dit geval is de onderzoeker voor de identificatie van het pand aangewezen op de link tussen de laatst gekende eigenaar uit het Ancien Régime en de vroegst gekende eigenaar uit het begin van de 19de eeuw met het bijhorende Belgische kadastrummer.

De vermelding van de burelen en de situering van het huis in de buurt van een straathoek, een vliet of een belangrijk openbaar of religieus gebouw, fungeren als hulpmiddel bij het zoeken naar de juiste beschrijving. Steeds vormt het toetsen van de archiefgegevens aan de resultaten van het onderzoek in situ de leidraad voor de interpretatie van de geschreven en iconografische gegevens.

Deze handleiding spitst zich toe op het onderzoek van archivalia in het Mechelse stadsarchief met betrekking tot de private woning binnen de stadsvesten. Voor het onderzoek van stadseigendommen en bezittingen van ambachten, gilden en religieuze instellingen zijn vaak rekeningen beschikbaar. Voor het onderzoek van de particuliere huizen in de binnenstad is men voor de periode van het Ancien Régime aangewezen op bescheiden van de stedelijke administratie en op fiscale en juridische documenten. Het opzet van een aantal van deze documenten vertoont sterke gelijkenissen met het opzet van gelijkaardige documenten in andere steden. Andere archivalia hebben een specifieke betekenis voor het speurwerk in de Mechelse binnenstad.

Welke documenten worden het best het eerst geraadpleegd? Welke documenten bieden toegang tot andere archiefbronnen? Welke archivalia bieden de fundamentele voor het overbruggen van storende hiaten in de tijd? Stap voor stap volgt een uiteenzetting van de mogelijkheden en beperkingen van de voorhanden archiefbronnen vanaf de 13de tot en met de eerste decennia van de 19de eeuw.

DEEL 1. DIAGRAM EN RETROGRESSIEF STAPPENPLAN**1.1. DIAGRAM VAN DE ARCHIVALIA**

Wijkboeken met verwijzingen naar schepenakten (tweede helft van de 17de en 18de eeuw)

Schepenregisters (tweede helft van de 17de en 18de eeuw)

Registers van de weeskamer (met indexen) (van 1510 tot 1805)

Notarisakten (met indexen) (1552-1627)

Notarisakten zonder indexen, indien via andere archiefbronnen verwijzingen beschikbaar zijn (vanaf 1472)

Penningkohieren (van 1544 tot 1750)

Schepenregisters met klappers (16de en eerste helft van de 17de eeuw)

Cijnzenboeken (vanaf de 13de eeuw)

Schepenregisters zonder klappers en losse schepenakten (13de, 14de en 15de eeuw)

1.2. DE RETROGRESSIEVE AANPAK STAP VOOR STAP

1. De publicatie van de reeks "Bouwen door de eeuwen heen" die gewijd is aan de Mechelse binnenstad, biedt voor verscheidene huizen intra muros een eerste kennismaking en beschrijving.

M. EEMAN, H. KENNES en L. MONDELAERS, *Stad Mechelen. Binnenstad, (Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur, o.l.v. S. VAN AERSCHOT, 9n), Gent, (1984) (met uitgebreide bibliografie).*

2. Voor de meeste huizen in de binnenstad kan men op een gemakkelijke manier via de verzameling van Frans Berlemont een aantal transcripties van archiefgegevens vanaf de 13de tot en met de tweede helft van de 20ste eeuw opsporen.

SAM., *Verzameling Berlemont, 17-123: F.A. BERLEMONT, Mechelse Oudheden. Adegemstraat - Zwartzustersbergstraat, (onuitgegeven nota's), (circa 1940 tot 1980).*

F.A. BERLEMONT, *Mechelse Oudheden. Lijst van gebruikte afkortingen der bronnen bij de opzoeken geraadpleegd, (onuitgegeven getypte bijdrage).*

3. De autograaf van Willem Van Caster over de Mechelse straten vermeldt systematisch per straat en per huis voor een aantal gebouwen referenties van wijkboeken ("livres des sections"), schepenregisters ("registres aux adhéritances"), het oudste register van de ambtman van 1545 ("registres de l'ammanie"), penningkohieren ("registres des impots") en losse schepenakten ("archives de la ville"). Aan de hand van de inventarisnummers, de dateringen en de folio's, is het mogelijk rechtstreeks de betreffende notities in de archiefdocumenten terug te vinden.

SAM., *Varia, 286/1: G. VAN CASTER, Dénominations des rues de Malines. Pièces justificatives I. AB straet - Nonnenstraet, (onuitgegeven autografie), z.d.*

SAM., *Varia, 286/2: G. VAN CASTER, Dénominations des rues de Malines. Pièces justificatives II. Olivenstraet - Ziekeliendenstraet, (onuitgegeven autografie), z.d.*

4. Bij niet-geïdentificeerde huizen (huizen zonder verwijzingen naar archivalia uit het Ancien Régime) biedt de concordantie tussen het Belgische kadasternummer, het Oostenrijkse huisnummer en de eventuele huisnaam de schakel tussen de 19de- en 20ste-eeuwse kadastergegevens en het archief uit het Ancien Régime.

Zoek het oudste kadasternummer op het primitieve kadasterplan van 1824 (bewaard in het stadsarchief en in het archief van het kadaster) en noteer aan de hand van de concordantietabel het Oostenrijkse huisnummer (de letter van de wijk met een doorlopend nummer) en de eventuele huisnaam tijdens het Ancien Régime. De Oostenrijkse huisnummers werden in de concordantietabel opgesomd in de kolommen "section de la ville" en "n^{os} de la ville". De bijhorende Belgische kadasternummers noteerde men in de kolommen "section du cadastre" en "n^{os} du cadastre".

SAM., *Modern archief*, 4274: Vergelijkende tafel van de Oostenrijkse huisnummers met de eventuele huisnamen en de nummers van het Belgische kadaster, (z.d.).

5. Zoek in de "oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaars" van het Belgische kadaster (nr. 208) de eigenaar van het huis in 1834.

SAM., *Modern archief*, 2433: *Gemeente Mechelen. Intra muros. Oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaars en der onbebouwde en bebouwde vaste eigendommen*, (1834).

6. Zoek aan de hand van het Oostenrijkse huisnummer in het "register der eigendomsveranderingen" van 1811 tot 1832 en in de belastingkohieren van 1796 tot 1810 de eigenaars van het gebouw tussen 1834 en 1796. De naam van de eigenaar in 1796 vormt de schakel tussen het vroeg-19de-eeuwse archief en het archief uit het Ancien Régime.

SAM., *Modern archief*, 2438: *Register der eigendomsveranderingen. Intra muros*, (1811-1832).

SAM., *Modern archief*, 2429: *Contribution foncière*, (1810).

SAM., *Modern archief*, 2427: *Contribution personnelle de la ville et hameaux de Malines an 12*, (1803-1804).

SAM., *Modern archief*, 2426: *Contribution personnelle an XI. Contribution personnelle an onze*, (1801-1803).

SAM., *Modern archief*, 2425: *Contribution personnelle an 9*, (1800-1801).

SAM., *Modern archief*, 2422: *Contribution personnelle an 7*, (1798-1799).

SAM., *Modern archief*, 2428: *Contribution foncière an 5*, (1796-1797).

SAM., *Modern archief*, 2423: *Registre de la contribution personnelle de l'an 5*, (1796-1797).

7. De akten van de weeskamer vanaf 1510 tot en met 1805 werden door de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde Afdeling Mechelen samengevat en van indexen op huisnamen en personen voorzien.

De "Vrienden van het Archief" ontsloten de akten van de procuratoria (volmachten) vanaf 1507 tot en met 1795 door middel van indexen op familienamen, plaatsnamen, straten, gebouwen en instellingen.

Aan de hand van de indexen op persoonsnamen is het mogelijk op een gemakkelijke manier in de registers van de weeskamer en de procuratoria retrogressief gegevens met betrekking tot de eigenaar van het huis in 1796 op te sporen.

Indien aan het gebouw een naam was toegekend, kunnen meteen aan de hand van de indexen op de huisnamen alle akten met betrekking tot de woning worden samengebracht. Niet alleen de naam van het huis, ook de naam van de straat is bij dit opzoekwerk belangrijk. Vaak kwam dezelfde huisnaam in dezelfde stad namelijk meer dan één maal voor.

Akten van de weeskamer van de stad Mechelen. Regesten, 1510-1805, Mechelen, 1986-2004.

SAM., *I Weeskamer*, I 1-207: Registers van de weesmeesters, (1510-1805).

Stad Mechelen. Indices op de reeks procuratoria, Verzamelband n° 2, reg. 6 tot en met 10, (1572-1602).

Stad Mechelen. Indices op de reeks procuratoria, Verzamelband n° 5, reg. 21 tot en met 27, (1716-1795).

De overige verzamelbanden met indices zijn in voorbereiding.

SAM., *G Procuratoria*, 1-27: Procuratoria, (1507-1795).

8. De hoofdbron voor het Mechelse huizenonderzoek tijdens het Ancien Régime zijn de schepenregisters. Het rechtstreekse hulpmiddel voor het vinden van de schepenakten uit de tweede helft van de 17de en de 18de eeuw zijn de wijkboeken.

Zoek aan de hand van de alfabetische straatnamenlijst het deel in de reeks van elf wijkboeken waarin de straat van het onderzochte huis wordt behandeld. De lijst maakt onderscheid tussen de beide straatzijden en vermeldt de beginfolio van elke zijde.

SAM., *G Wijkboeken*, II 1: Alfabetische lijst van de straten opgenomen in de wijkboeken, (z.d.).

Zoek in het wijkboek bij de juiste straat en de juiste straatzijde de gegevens met betrekking tot het huis. Bovenaan wordt de eigenaar of de p(roprietaris) in 1646-1647 genoemd. Nadien volgt een chronologische samenvatting van de schepenakten met betrekking tot het pand vanaf het midden van de 17de eeuw.

Hou rekening met het feit dat de namen van verscheidene straten ondertussen werden gewijzigd. De Goswin de Stasartstraat heette bij voorbeeld de Kerkhofstraat. De Frederik de Merodestraat werd de Koestraat genoemd en de voormalige benaming van de Kanunnik de Deckerstraat was de Peperstraat. De oude straatnamen worden onder meer vermeld in de bijdrage over de Mechelse binnenstad in de reeks "Bouwen door de eeuwen heen".

De overdracht van het goed via vererving of huwelijk werd door de schepenen niet geregistreerd. Ook wanneer het huis eigendom was van een kapitaalkrachtige familie die hun bezit nooit of zelden hypothekeerde, zijn er geen of zeer weinig schepenakten beschikbaar. De informatie in het wijkboek is in dit geval beperkt tot enkele schaarse 17de-eeuwse gegevens.

SAM., *G Wijkboeken*, I 1-11: Wijkboeken, (1646 - tweede helft van de 18de eeuw).

Indien in het wijkboek geen samenvattingen van schepenakten uit de tweede helft van de 18de eeuw worden vermeld, kan men op basis van de indexen op familienamen in de schepenregis-

ters retrogressief jaar per jaar gegevens met betrekking tot de eigenaar in 1796 en eventuele eigenaarswijzigingen vóór 1796 achterhalen.

Een gemakkelijker manier is het opsporen van een notariële - verkoopakte uit de eerste helft van de 19de eeuw via het hypotheekkantoor, bewaard in het rijksarchief te Beveren-Waas, of via een notariële aankondiging in het "Wekelijks Bericht", overgeschreven door Frans Berlemont. Doorgaans vermeldt een dergelijke akte namelijk de manier waarop de verkoper tijdens de vorige jaren in het bezit kwam van het goed.

RABW., *Hypotheekkantoor Mechelen*, reeks 72: *Hypothèques. Transcription des actes*, (1798-1913).

SAM., *Kranten*, G 6: *Wekelyks bericht voor de stad ende provincie van Mechelen*, (1773-1857).

9. Zoek op basis van de dateringen en de samenvattingen vermeld in het wijkboek de exhaustieve akten in de schepenregisters tussen 1646 en 1796.

Voor het aanvragen van deze registers volstaat de vermelding van het fonds "G Actes scabinaux" met het jaar van de akte. Vaak wordt in de schepenakten rechtstreeks verwezen naar een oudere schepenakte, een notarisakte of een akte van de weeskamer.

SAM., *G Actes Scabinaux*, I 1-412: *Schepenregisters*, (1345-1353 en 1372-1796).

10. De verslagen van de resoluties van de magistraat bevatten stedelijke maatregelen tegen de bouwvalligheid van houten gevels en gegevens met betrekking tot de verstening van gevels. Via deze weg kan men voor verscheidene panden de datum van de 18de-eeuwse heropbouw van de voorgevel en de opdrachtgever van de aanpassingswerken achterhalen. Indien het bouwjaar van de gevel niet gekend is, is de stilistische situering van de gevel richtinggevend voor het opsporen van de informatie.

SAM., *C. Magistrat (Résolutions)*, I 1-28: *Resoluties van de magistraat*, (1585-1795).

11. De tekeningen die bij de oudste bouwaanvragen werden gevoegd, zijn samengebracht in de inventaris "100 jaar stenen gevels". Deze inventaris bevat een opsomming van het nummer van de tekening, de datum van de bouwaanvraag, de eventuele huisnaam, het Oostenrijkse huisnummer, de straatnaam en de naam van de aanvrager. Het Oostenrijkse huisnummer bleef in Mechelen in gebruik tot en met de eerste helft van de 19de eeuw.

H. INSTALLÉ, *100 jaar stenen gevels 1767-1867*, (onuitgegeven inventaris), Mechelen, 1981.

12. Zoek op basis van de eventuele huisnaam en de namen van de eigenaars in de persoonsindexen bij de regesten van de notariaatsarchieven van Adolf Van De Venne (1579-1627) en Guido De Hondecoutere (1552-1600) alle akten in verband met het goed en zijn eigenaars.

SAM., *bibliotheek leeszaal*, 9097: G. ROGGEMAN, *Mechelen. Notaris Adolf Van De Venne 1579-1627*, (onuitgegeven regesten), 3 dln., 8 bdn., (Blaasveld), z.d.

SAM., *bibliotheek leeszaal*, 9098: G. ROGGEMAN, *Mechelen. Notaris Guido De Hondecoutere 1552-1600*, (onuitgegeven regesten), (Blaasveld), z.d.

13. Zoek aan de hand van de referenties in de autograaf van Willem Van Caster ("registres de l'ammanie"), aan de hand van de transcripties in de verzameling van Frans Berlemont (A M) en aan de hand van vermeldingen in schepenakten, de eventuele inbeslagnemingen en gedwongen verkopen van het goed, geregistreerd door de ambtman van de stad.

SAM., *G Actes de l'amman*, I 1-18: Registers van de ambtman, (1545-1547, 1554-1604, 1614-1623).

SAM., *G Actes de l'amman*, II 1: *Beleyden en uytwinningen voor den amptman*, (1640-1644).

SAM., *G Actes de l'amman*, II 2: *Beleyden en uytwinningen voor den amptman*, (1658-1668).

SAM., *G Actes de l'amman*, III 1-18: *Vuytgaende contracten ter vierschaeren*, (1594-1626, 1629-1644, 1651-1658, 1660-1665, 1676-1688, 1692-1705 en 1707-1715).

SAM., *G Actes de l'Amman*, IV 1: Kercke geboden tsedert den beginne van den jaere 1644, (23 januari 1644 - oktober 1648).

SAM., *G Actes de l'Amman*, IV 2: Kercke geboden tsedert den beginne vanden jaere 1656, (6 februari 1656 - 24 januari 1663).

SAM., *G Actes de l'Amman*, IV 3: Kercke geboden tsedert den beginne vanden jaere 1663, (10 januari 1663 - 18 oktober 1667).

SAM., *G Actes de l'Amman*, IV 4: Kercke geboden tsedert den 16 october 1667, (16 oktober 1667 - 9 augustus 1670).

14. Zoek op basis van de indeling per parochie en per straat de vermeldingen van de eigenaars en eventuele huurders in de penningkohieren van de stad tussen 1544 en 1750.

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 6, Mechelen, 1894, p. 130-137.

15. Zoek op basis van de referenties in de autograaf van Willem Van Caster ("registres aux adhéritances), op basis van de transcripties door Frans Berlemont (G M) en op basis van de klappers in de schepenregisters, alle schepenakten met betrekking tot de eigendom vanaf het begin van de 16de eeuw tot 1646-1647.

Indien rechtstreekse verwijzingen of transcripties ontbreken, is het noodzakelijk aan de hand van de familienamen van de "comparanten" in de klappers de schepenregisters retrogressief vanaf 1646-1647 jaar per jaar na te kijken. Telkens worden in de klappers de familienamen van de opeenvolgende eigenaars opgezocht en worden op basis van de folioverwijzingen bij deze namen alle akten bestudeerd die verband houden met deze personen. Op deze manier kunnen alle verkoopakten en alle akten met betrekking tot de berenting van de eigendom, worden opgespoord.

SAM., *G Actes Scabinaux*, I 120-267: Schepenregisters, (1500-1646).

16. Zoek op basis van de eventuele huisnaam en de namen van de eigenaars, vermeld in de indexen van de inventaris van het Mechelse O.C.M.W.-archief, alle akten met betrekking tot het pand opgenomen in het Oud archief van het O.C.M.W.

Voor het aanvragen van deze akten volstaat de vermelding van het fonds "Oud archief van het O.C.M.W." en het inventarisnummer.

F. BETERAMS, *Inventaris van het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand van Mechelen*, 2 dln., 1956-1957.

17. Zoek op basis van de referenties in de autograaf van Willem Van Caster ("registres aux adhéritances" en "archives de la ville") en op basis van de transcripties door Frans Berlemont (G M en L G M) de akten in de ingebonden 14de- en 15de-eeuwse schepenregisters en de losse schepenakten die betrekking hebben op de woning.

Door het ontbreken van klappers in de 14de- en 15de-eeuwse schepenregisters is het systematisch doornemen van deze documenten zonder referenties zeer arbeidsintensief. Hetzelfde geldt voor het zoekwerk in de losse schepenakten uit de tweede helft van de 13de, de 14de en 15de eeuw.

SAM., *G Actes Scabinaux*, I 1-119: Schepenregisters, (1345-1353 en 1372-1499).

SAM., doos 1 - 65: Losse schepenakten van de stad Mechelen, (1263-1795).

Dirk Wouters vermeldde in zijn licentiaatsverhandeling een groot aantal verwijzingen naar schepenakten in verband met de eigendom en de woonplaats van de Mechelse schepenen tijdens de tweede helft van de 14de en het begin van de 15de eeuw.

D. WOUTERS, *De sociaal-economische status van de schepenen te Mechelen in de tweede helft van de veertiende eeuw*, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2 dln., Gent, 1981-1982.

18. Indien de eigenaar van het gebouw aan de vorst, de stad, een kerk of een religieuze instelling een eeuwigdurende grondcijs verschuldigd was, is het mogelijk in de cijzenboeken van deze instellingen informatie met betrekking tot de eigendom vanaf de tweede helft van de 13de eeuw te achterhalen. Frans Berlemont transcribeerde verscheidene gegevens uit 13de-, 14de- en 15de-eeuwse cijzenboeken.

Referenties van de cijzenboeken:

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 128, 160-184 en 202-203.

H. INSTALLÉ, *Inventaris van het fonds Leliëndaal op het stadsarchief te Mechelen*, Mechelen, 1984, p. 113-114.

F. BETERAMS, *Inventaris van het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand van Mechelen*, dl. 1, Mechelen, 1956, p. 144, 235-236, 300, 393-394, 470 en 552.

F. BETERAMS, *Inventaris van het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand van Mechelen*, dl. 2, 1957, p. 786, 955 en 1004.

18. Personalialia met betrekking tot de eigenaars en bewoners van het pand zijn onder meer te vinden in de lijsten van de magistraten van de stad (vanaf 1232), de opsommingen van de lijfrenten in de stadsrekeningen (vanaf 1311), de ledenlijsten van gilden, ambachten en broederschappen (vanaf 1381), de poortersboeken (vanaf 1445), de lijsten van de leden van de Grote Raad (vanaf 1474) en de parochieregisters (vanaf 1519).

DEEL 2. UITGEVEVEN EN ONUITGEVEVEN LITERAIRE WERKEN

2.1. UITGEVEVEN WERKEN EN LICENTIAATSVERHANDELINGEN

2.1.1. PUBLICATIES EN LICENTIAATSVERHANDELINGEN

Private burgerlijke bouwkunst in de Mechelse binnenstad

CONINCKX, J.B., *Cinq siècles d'architecture civile à Malines du XVIIe au XVIIIe siècle*, Mechelen, 1938.

EEMAN, M., H. KENNES en L. MONDELAERS, *Stad Mechelen. Binnenstad, (Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur, o.l.v. S. VAN AERSCHOT, 9n)*, Gent, (1984).

EEMAN M. en E. DENEKENS, *Open Monumentendag te Mechelen 1990*, (Mechelen, 1990).

EEMAN M. en E. DENEKENS, *Open Monumentendag Mechelen. Gotische interieurelementen te Mechelen*, (Mechelen), 1991.

GODENNE, L., *Malines jadis et aujourd'hui*, Mechelen, 1908.

KOCKEN, M., *Gids voor oud Mechelen*, Antwerpen-Haarlem, (1981).

Open Monumentendag Mechelen. Schoolgebouwen. Blikvangers van de vierde Open Monumentendag, o.l.v. M. EEMAN, (Mechelen), 1992.

Open Monumentendag Mechelen. Monumenten al-licht. Architectuur uit de eeuw van de verlichting, o.l.v. M. EEMAN, (Mechelen), 1993.

Open Monumentendag Mechelen. Monumenten van vervoer(ing), o.l.v. M. EEMAN, (Mechelen), 1994.

Open Monumentendag Mechelen. Burgerlijke openbare gebouwen, o.l.v. M. EEMAN, (Mechelen), 1995.

Open Monumentendag Mechelen. Zorg en zin voor kleur, o.l.v. M. EEMAN, (Mechelen), 1996.

Open Monumentendag Mechelen. Wonen en werken ten tijde van Faydherbe', (Mechelen), 1997.

Open Monumentendag Mechelen. Feest, o.l.v. M. EEMAN, (Mechelen), 1998.

Open Monumentendag Mechelen. Via Europa, reisverhalen in steen. Gebouwen i.v.m. de Grote Raad van Mechelen (1473-1796), een instelling met een Europese dimensie, o.l.v. M. EEMAN, (Mechelen), 1999.

Open Monumentendag Mechelen. Tijd. Met de tijd mee. Tijdmeting. Vijf voor twaalf, o.l.v. M. EEMAN, (Mechelen), 2000.

Open Monumentendag Mechelen. Metaal. Grondstof, stof tot nadenken, o.l.v. M. EEMAN, (Mechelen), 2001.

Open Monumentendag Mechelen. Symbolen, o.l.v. M. EEMAN, (Mechelen), 2002.

Open Monumentendag Mechelen. Steen. Grondstof, stof tot nadenken, o.l.v. M. EEMAN, (Mechelen), 2003.

REYDAMS, A., *De namen en de korte geschiedenis der huizen van Mechelen*, in *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, dl. 5, 1894, p. 281-434.

SCHOEFFER, J., *Historische aantekeningen rakende de kerken, de kloosters, de ambachten en andere stichten der stad Mechelen*, dl. 3, Mechelen, 1860.

SERMEUS, H., *Door het Keldermansgenootschap op een rij gezet... De houten huizen van Mechelen*, (Mechelen), 1981.

UYTTERHOEVEN J. en V. STEURS, *De plaatsnamen van Mechelen binnen de oude wallen*, 2 dln., Mechelen, 1942.

VAN BALBERGHE, J., *De ontwikkeling van het huisuitzicht te Mechelen*, Mechelen, 1953.

VAN CASTER, G., *Histoire des rues de Malines et de leurs monuments*, Mechelen, 1882.

VAN CASTER, W., *Namen der straten van Mechelen en korte beschrijving hunner vorige of nog bestaande oude gebouwen*, Antwerpen, (1901).

Eigenaars en bewoners

DE NIJN, H., *Het stadsbestuur van Mechelen gedurende de Franse en Nederlandse overheersing*, in *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, dl. 92, 1988, p. 285-314.

DE STEIN D'ALTENSTEIN, I., *Annuaire de la noblesse de Belgique*, Brussel, 1847-1924.

(GÉNARD, P.), *Verzameling der graf- en gedenkschriften van de provincie Antwerpen. Arrondissement Mechelen. Mechelen. Parochiekerken*, dl. 5, Antwerpen, 1903.

HERMANS, V., *Le magistrat de Malines. Liste annuelle des membres. XIIIe - XVIIIe siècle*, in *Bulletin du Cercle Archéologique, Littéraire et Artistique de Malines*, dl. 18, 1908, p. 27-112 en dl. 19, 1909, p. 11-38.

INSTALLÉ, H., *Patriciërs en ambachtslui in het stadsbestuur te Mechelen onder Maria-Theresia. De sociale status van burgemeesters en schepenen (1740-1780)*, (Mechelen, 1982).

JOOSEN, H., *Dekens en gezworenen van de Mechelse ambachten. Aanvullende lijsten*, in *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, dl. 64, 1960, p. 54-107, dl. 65, 1961, p. 145-187, dl. 66, 1962, p. 177-236, dl. 67, 1963, p. 157-202 en dl. 83, 1979, p. 115-131.

KOCKEN, M., *De gekochte poorters van Mechelen (1400-1795)*, (*Poortersboeken van de Zuidelijke Nederlanden*, dl. 7), Handzame, 1975.

(VAN DEN EYNDE, R. en J.F.G. DE CUYPERS D'ALSINGEN), *Provincie, stad, ende district van Mechelen opgeheldert in haere kercken, kloosters, kapellen, godshuysen, gilden, publieke plaetsen, met de fondatien, patronaetschappen, ende voorrechten daer aen klevende*, 2 dln., Brussel, 1770.

STROOBANT, L., *Les magistrats du Grand Conseil de Malines*, Antwerpen, 1903.

VAN DEN EYNDE, A., *Tableau chronologique des écoutètes, des bourgemesters et des echevins depuis 1236 jusqu'à nos jours, ainsi que les sceaux des premiers seigneurs de le ville de Malines (jusqu'a 1516)*, Mechelen, 1859.

VERMEULEN, C., *De communemeesters en schepenen te Mechelen (1780-1795) en hun sociaal-economische status*, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), Leuven, 1980.

WOUTERS, D., *De sociaal-economische status van de schepenen te Mechelen in de tweede helft van de veertiende eeuw*, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2 dln., Gent, 1981-1982.

Architecten en beeldhouwers

COENE, E., *Biographie malinoise. Rombaut Keldermans. Architecte (1460-1530)*, Mechelen, 1898.

DE ROO, R., *De Keldermansen naar de documentatie uit het Mechelse Stadsarchief*, in *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, dl. 56, 1952, p. 68-89.

HERREMANS, V., *De Mechelse beeldhouwer Petrus Valckx (1734-1785). Nieuwe gegevens en documenten*, in *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, dl. 102, 1999, p. 183-252.

Keldermans. Een architectonisch netwerk in de Nederlanden, o.l.v. J.H. VAN MOSSELVELD, 's-Gravenhage, 1987.

Lucas Faydherbe 1617-1697. Mechels beeldhouwer & architect, o.l.v. H. DENIJN, H. VLIEGHE en H. DEVISSCHER, z.pl., 1997.

NEEFFS, E., *Histoire de la peinture et de la sculpture à Malines*, 2 dln., Gent, 1876.

POUPEYE, C., *Nicolas van der Veken. Sculpteur malinois du XVIIe siècle*, in *Jaarboek Vereniging van Oudheidkundige en Historisch Kringen van België. 22ste zitting. Congres van Mechelen*, 2, 1911, p. 261-325.

POUPEYE, C., *Théodore Verhaegen. Sculpteur malinois du XVIIIe siècle*, Brussel-Parijs, 1914.

ROMBAUTS, R., *De leden van het metsers-, glazenmakers- en steenhouwersambacht te Mechelen van 1700 tot 1732*, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), Leuven, 1981.

SQUILBECK, J., *Notices sur les artistes de la famille Van Mansdale dite Keldermans*, in *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, dl. 56, 1952, p. 90-137 en dl. 57, 1953, p. 98-140.

VAN DER JEUGHT, F., *Franciscus Bockxstuijns. De maker van de troon van Onze-Lieve-Vrouw-van-de-Zeven-Weeën in de kerk van Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijle te Mechelen*, in *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, dl. 100, 1996, afl. 1, p. 125-145.

Bestuursinstellingen

INSTALLÉ, H., *Bestuursinstellingen van de heerlijkheid Mechelen (11de eeuw - 1795)*, in *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Brabant en Mechelen tot 1795*, Brussel, 2000, p. 835-864.

INSTALLÉ, H., *Het Mechelse gewoonterecht*, in *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, dl. 93, 1989, p. 51-131.

2.1.2. HET NOTARIËLE AANKONDIGINGSBLAD: HET "WEKELYKS
BERICHT VOOR DE STAD ENDE PROVINCIE VAN MECHELEN"

Referentie

SAM., *Kranten, G 6: Wekelyks bericht voor de stad ende provincie van Mechelen, (1773-1857).*

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 226.*

Periode

Vanaf 1773

Omschrijving

Vanaf 1773 bevat het Mechelse notarisblad het "Wekelyks bericht" een gedetailleerde beschrijving van de private woningen die openbaar te koop werden aangeboden. Drie maal herhaalde men de aankondiging. Uiteindelijk verkocht de notaris het huis aan de hoogste bieder.

Meestal vermeldde men in de beschrijving de bestemming van het complex met de eventuele bijgebouwen en somde men conscientieus het aantal kamers met de marmeren schouwen en de ingemaakte kasten op.

De nummers 9 tot 51 van het "Wekelyks bericht" van 1776 en de nummers 1 tot 51 van het "Wekelyks bericht" van 1777 bevatten een contemporaine beschrijving van drie van de zes wijken van de stad: "Historische Samenspraeke" en "Vervolgh der Saemen-spraeke, aengaende de Stadt ende Provincie van Mechelen".

Toegang

De beschrijvingen van de huizen die openbaar te koop werden aangeboden in de Mechelse notarisbladen, kunnen worden opgespoord via de datum, indien de datum van de openbare verkoop gekend is.

Frans Berlemont kopieerde verscheidene beschrijvingen uit het "Wekelyks bericht" en refereerde aan deze bron met de letters W B (Wekelyks bericht) of H S (Historisch Samenspraecke) en het jaartal.

Een autograaf, bewaard in het stadsarchief, bevat per straat en per huis de verwijzing naar de jaargang van het "Wekelyks bericht" tussen 1775 en 1792, waarin het huis werd vermeld. Telkens somde men chronologisch het jaar en de pagina op.

SAM., *Varia*, 222: *Namen van huizen*, (z.d.).

Referentie van de "Historisch samen-sprake aengaende de Stadt ende Provincie van Mechelen", opgesteld door Azevedo en gepubliceerd in het "Wekelyks bericht" van 1776-1777

SAM., *Kranten*, G 6: *Wekelyks bericht voor de stad ende provincie Mechelen van Mechelen*, 3 maart 1776, p. 97: "Beschryf van de Stadt Mechelen voorgesteld by een vrinde-lyke verhandelinge, door twee curieuse goede vrinde, Pipinus comende van Brussel synen vrinde tot Mechelen be-soeckende in het jaer 1775 ontrent den tyde der duysentjae-ringe Iubelfeest van den H. Rumoldus Patroon van Mechelen."

Beschrijving van de omgeving van Mechelen in 1776

SAM., *Kranten*, G 6: *Wekelyks bericht voor de stad ende provincie Mechelen van Mechelen*, 3 maart 1776, p. 97-100, 105-107, 117-119, 125-128, 161-167, 194-196, 245-249, 273-275 en 285-287.

Beschrijving van de Mechelse binnenstad in 1776

Het oorspronkelijke opzet bestond uit een beschrijving van de binnenstad op basis van de indeling in zes wijken. Uiteindelijk werden alleen de drie eerste wijken behandeld.

SAM., *Kranten*, G 6: *Wekelyks bericht voor de stad ende provincie Mechelen van Mechelen*, 1776, p. 309-311: "Voorders heeft men van oudts dese Stadt verdeylt in ses Wycken ten grootsten dele over-eencomende met de Limiet-schydingen van de Parochien binnen de Stadt, als blykt by ordonnantie van de Weth, vernieuwt in 't jaer 1484, ende verschydemael hier naer, als oock in 't jaer 1536.

De 1. Wycke, was de Coren-merkt naer het westen aen de syde

van het Huys van Heer Jan Schoof (als nu het Gulden-huys van den ouden Voetboge, geseyt den Duyts) van de Groot-brugge tot aende Overste-poorte, tot aen d'Auwegem-poorte, ende den Winkette ...

De 2. Wycke van de Coren-merct naer de oostzyde ... van de Groot-brugge tot aen de Overste poorte, van aen de Hanswyk-poorte tot aen den Watermolen ...

De 3. Wycke was de Vee-merct, de zyde daer de Sinte Pieters kercke staet van de Neckerspoeel-poorte tot aen de Beffe-brugge, metten Vetters-hamme ende metten Bruelen, daer de lombaerden stonden ..., lancx de Dele tot aen de cleyne brugge in de lange Scip straete ...

De 4. Wycke was de geheele St. Jans Parochie ...

De 5. Wycke, St. Catlynen parochie ...

De 6. Wycke synde van de groote - merckt van de Groot-brugge ende van de kleyne brugge in de lange Schip-straete, voor ende achter het Vleeshuys aen 't Stadt-huys, van 't eerste brugsken in den Brul met de syde aen het Vlietken (als dan) metten teerling tot aen de Sack-brugge, van der Beffe-brugge tot de Merckt, van de Koe brugge met School-straetje tot de Merckt, van de houte brugge (alsnu steenen, geseyt de Oliphantse brugge) met byde de syden van de Catlyne-straete tot de Merckt, van de Mylane brugge met de Drap-straete, Begine-straete ende Nauw-straete, de Tichelrye met de Molen-straete, Mylane ende Wolle-merckt ende de Groote merckt rontsomme ...".

Beschrijving van de eerste wijk

SAM., *Kranten, G 6: Wekelyks bericht voor de stad ende provincie Mechelen van Mechelen, 1776, p. 297-300, 317-321, 325-329, 335-337, 341-343, 357-359, 369-372, 381-383, 393-396, 401-404, 429-433, 451-454, 463-465, 471-476, 491-495, 505-506, 515-518, 539-541 en 549-552.*

SAM., *Kranten, G 6: Wekelyks bericht voor de stad ende provincie Mechelen van Mechelen, 1777, p. 7-12, 20-21, 25-29 en 33-38.*

Beschrijving van de tweede wijk

SAM., *Kranten, G 6: Wekelyks bericht voor de stad ende provincie Mechelen van Mechelen, 1777*, p. 45-49, 57-63, 69-74, 81-87, 95-97, 105-108, 117-120, 129-133, 137-140, 149-153, 161-164, 177-180, 209-212, 225-227, 242-245, 257-260, 269-272, 282-285, 293-295, 305-308, 325-327, 333-338, 405-408 en 413-417.

Beschrijving van de derde wijk

SAM., *Kranten, G 6: Wekelyks bericht voor de stad ende provincie Mechelen van Mechelen, 1777*, p. 425-428, 433-436, 441-443, 449-451, 459-464, 481-484, 493-496, 505-507, 541-544, 550-553, 561-563 en 577-580.

2.2. ONUITGEGEVEN LITERAIRE WERKEN

2.2.1. DE VERZAMELING VAN FRANS BERLEMONT

Referentie

SAM., *Verzameling Berlemont*, 17-123: F.A. BERLEMONT, *Mechelse Oudheden. Adegemstraat - Zwartzustersbergstraat*, (onuitgegeven nota's), (circa 1940 tot 1980).

SAM., F.A. BERLEMONT, *Mechelse Oudheden. Lijst van gebruikte afkortingen der bronnen bij de opzoeken geraadpleegd*, (onuitgegeven getypte bijdrage).

Periode

Vermelding van gegevens vanaf de 13de eeuw tot en met de jaren zeventig van de 20ste eeuw

Omschrijving

Het speurwerk in onuitgegeven documenten in verband met private woningen in de Mechelse binnenstad start met het inkijken van de verzameling van Frans Berlemont in de leeszaal van het Mechelse stadsarchief.

Bij belangrijke, geïdentificeerde gebouwen wordt de onderzoeker in een mum van tijd overspoeld door tal van gegevens uit de meest diverse archieffondsen, zoals 13de- en 14de-eeuwse cijzenboeken, schepenakten vanaf de 13de eeuw, penningkohieren vanaf de 16de eeuw en registers van de ambtman vanaf de 16de eeuw. Bovendien werden vaak kopies van iconografische documenten, postkaarten en foto's toegevoegd. Helaas hanteerde Berlemont slechts beknopte en onvolledige bibliografische referenties. Meestal vermeldde hij alleen de afkorting van het archiefdocument en het jaartal. Inventarisnummers, folioverwijzingen en precieze dateringen komen zelden voor.

Met betrekking tot minder belangrijke en niet geïdentificeerde gebouwen zijn slechts schaarse gegevens beschikbaar. Bovendien zijn de meeste huisnummers ondertussen gewijzigd en is het dus belangrijk na te kijken of de informatie wel

het juiste huis betreft. Archivalische gegevens in verband met huizen zonder naam zijn vaak het moeilijkst te achterhalen. In dit geval moet de identificatie van het pand extra worden gecheckt via de vermelding van de buurhuizen en de situering van het huis in de buurt van een gemakkelijk herkenbaar referentiepunt.

Toegang

De nota's van Frans Berlemont vormen een uitgebreide verzameling met tal van transcripties in verband met private woningen, religieuze gebouwen en openbare burgerlijke gebouwen in de Mechelse binnenstad en omgeving vanaf de 13de tot en met de 20ste eeuw.

De getypte losse bladen, de vele opgeplakte foto's, de kopies van prenten en de talrijke kopies van gevelplannen zijn samengebracht in ringmappen en alfabetisch per straat geordend. Op de rug van de kaften zijn de beginletters van de straatnamen vermeld. Eerst worden alle oneven huisnummers van de straat besproken; daarna komen de huizen met de even nummers aan bod. Per huis is de informatie chronologisch geordend. Een afzonderlijke getypte bijdrage bevat een beknopte lijst van de gebruikte afkortingen.

2.2.2. HET HUIZENONDERZOEK DOOR WILLEM VAN CASTER

Referenties

SAM., *Varia*, 286/1: G. VAN CASTER, *Dénominations des rues de Malines. Pièces justificatives I. AB straet - Nonnenstraet*, (onuitgegeven autograaf), z.d.

SAM., *Varia*, 286/2: G. VAN CASTER, *Dénominations des rues de Malines. Pièces justificatives II. Olivenstraet - Ziekeliendenstraet*, (onuitgegeven autograaf), z.d.

Omschrijving

In het Mechelse stadsarchief bevindt zich een onuitgegeven laat-19de-eeuwse autograaf van Willem Van Caster met betrekking tot private woningen in de binnenstad. Systematisch verzamelde Van Caster per straat en per huis referenties en transcripties van beschrijvingen van panden uit talrijke archieffonds, zoals de 16de- en 17de-eeuwse penningkopen ("registres des impots"), de wijkboeken vanaf 1646-1647 ("livres des sections"), de losse schepenakten vanaf de 13de tot de 15de eeuw ("archives de la ville"), de schepenregisters vanaf de 14de tot de 16de eeuw ("registres aux adhéritances"), de 16de-eeuwse registers van de ambtman ("registres de l'ammunie") en het cijzenboek van het cisterciënzerinnenklooster te Muizen van 1424 ("chynsboeck van Muysen"). Telkens noteerde hij het jaar, het inventarisnummer en de eventuele folio van het archiefdocument.

Toegang

De notities van Willem Van Caster zijn gemakkelijk consul-teerbaar door hun indeling per straat en per huis. Per archieffonds werden de gegevens chronologisch geordend.

2.2.3. HET HUIZENONDERZOEK DOOR PETER-JOZEF VAN DOREN

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 243.

Referentie

SAM., *D D Notices*, I 29: P.-J. VAN DOREN, *Navorschingen nopens de namen der straten en plaatsen dezer stad*, (19de eeuw).

Omschrijving

Peter-Jozef Van Doren verzamelde informatie over straatnamen, kerken, kloosters, burgerlijke openbare gebouwen, ambachts- en gildenhuizen, refugia van abdijen en enkele belangrijke private woningen.

Toegang

De notities van Van Doren zijn gemakkelijk consulteerbaar door hun alfabetische indeling per straat.

DEEL 3. ARCHIVALIA

3.1. INVENTARISSEN VAN DE BELANGRIJKSTE ARCHIEFFONDSEN MET BETREKKING TOT HET HUIZENONDERZOEK IN HET MECHELSE STADSARCHIEF

Algemene inventaris van de archivalia uit het Ancien Régime
P.J. VAN DOREN en V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, 8 dln., Mechelen, 1859-1895.

Algemene inventaris van het Modern Archief

H. DE NIJN, *Inventaris van het Modern Archief op het stadsarchief te Mechelen*, Mechelen, 1989.

Inventaris van het archief van het O.C.M.W.

F. BETERAMS, *Inventaris van het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand van Mechelen*, 2 dln., 1956-1957.

Inventaris van het notariaatsarchief

R. DE ROO, J. VERBEEMEN en H. VAN INGELGEM, *Inventaris der notariële protocollen, (Stad Mechelen. Uitgaven van het stadsarchief, dl. 2)*, Mechelen, 1950.

Inventaris van het fonds Leliëndaal

H. INSTALLÉ, *Inventaris van het fonds Leliëndaal op het stadsarchief te Mechelen*, Mechelen, 1984.

3.2. ARCHIVALIA DIE DE LINK VORMEN TUSSEN HET ARCHIEF UIT HET ANCIEN RÉGIME EN HET ARCHIEF UIT DE 19DE EN 20STE EEUW

3.2.1. De "oorspronkelijke aanwijzende tafel" van 1834 van het Belgische kadaster en de concordantietabel met het perceelnummer van het Belgische kadaster en het Oostenrijkse huisnummer

Vermelding in de inventaris

H. DE NIJN, *Inventaris van het Modern Archief op het stadsarchief te Mechelen*, Mechelen, 1989, p. 49 en 124.

Referenties

SAM., *Modern archief*, 2433: *Gemeente Mechelen. Intra muros. Oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaars en der onbebouwde en bebouwde vaste eigendommen*, (1834).

SAM., *Modern archief*, 4274: *Vergelijkende tafel van de Oostenrijkse huisnummers met de eventuele huisnamen en de nummers van het Belgische kadaster*, (z.d.).

Omschrijving

Een cruciale etappe in het huizenonderzoek is de link tussen de aanvang van het Belgische kadaster circa 1834-1835 en de laatste archiefgegevens uit het Ancien Régime. De 19de-eeuwse hulpmiddelen voor het ontrafelen van deze tussenfase zijn het oudste kadasterplan uit 1824 (het zogenaamde primitieve plan) en de Mechelse "oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaars" (nr. 208) van het Belgische kadaster uit 1834.

De "vergelijkende tafel" levert de de concordantie tussen het perceelnummer van het Belgische kadaster, het Oostenrijkse huisnummer en de eventuele huisnaam tijdens het Ancien Régime.

Voor al het Oostenrijkse huisnummer, in gebruik vanaf de tweede helft van de 18de eeuw, vormt een belangrijke schakel tussen het archief uit het Ancien Régime en het vroeg-19de-eeuwse archief. Men nummerde tijdens de tweede helft van de

18de en het begin van de 19de eeuw niet per straat, maar doorlopend per wijk. Een letter verwees naar de wijk; een nummer naar het huis in de wijk.

Het Oostenrijkse huisnummer biedt de toegang tot de oudste bevolkingsregisters van 1846 en is de sleutel voor het opzoekwerk in de belastingkohieren van de Franse periode, die de namen van de eigenaars van de huizen en de bewoners tussen 1796 en 1815 vermelden.

Toegang

De "oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaars" geeft een opsomming van de Belgische kadastrumnummers en de eigenaars van het onroerend goed in 1834.

De "vergelijkende tafel" of concordatietabel is een lijst met de Oostenrijkse huisnummers, omgezet naar de kadastrale nummers. De eerste tabel van deze tafel vermeldt de wijk van het Oostenrijkse huisnummer. In de tweede tabel noemde men de naam van de straat en de eventuele huisnaam van het gebouw. De derde tabel bevat het Oostenrijkse huisnummer (een doorlopend nummer per wijk) en in de vierde en vijfde tabel werden de sectie en het nummer van het huidige Belgische kadaster genoteerd.

3.2.2. Het register van de gedeponeerde plannen van de bouw- aanvragen tussen 1770 en 1863

Vermelding in de inventaris

H. DE NIJN, *Inventaris van het Modern Archief op het stads-
archief te Mechelen*, Mechelen, 1989, p. 128.

H. INSTALLÉ, *100 jaar stenen gevels 1767-1867*, (onuitgegeven
inventaris), Mechelen, 1981.

Referentie

SAM., *Modern archief*, 4342: Register der gedeponeerde
plannen, (1770-1863).

Omschrijving

Vanaf de 18de eeuw was men in Mechelen verplicht voor de
aanpassing en de nieuwbouw van een gevel die aan de openbare
weg was gelegen, bij de bouwpolitie (de "policyemeesters")
van de stad een officiële aanvraag met een gevelplan in te
dienen.

Het oudste register van de gedeponeerde plannen van de
bouwaanvragen van 1770 tot 1863 bevat tussen 1770 en 1786 de
opsomming van het inventarisnummer van het plan, het jaar
van de aanvraag van de verbouwing, de naam van de aanvrager
(meestal de eigenaar van het pand), de eventuele huisnaam
tijdens het Ancien Régime, het Oostenrijkse huisnummer en de
naam van de straat.

De gedeponeerde plannen bieden informatie op tal van gebie-
den, zoals de namen of initialen van ontwerpers, de gebruik-
te bouwmaterialen en de doorbraak, evolutie en lokale
toepassing van de Franse stijlen.

Toegang

De gegevens in het register van de gedeponeerde bouwplannen
van 1770 tot 1863 beperken zich tot de panden waarvoor
tijdens deze periode een bouwaanvraag werd ingediend.

De 18de- en vroeg-19de-eeuwse informatie in dit register is te consulteren op basis van het jaar van de bouwaanvraag, de naam van de aanvrager, de eventuele naam van het huis, het Oostenrijkse huisnummer en de naam van de straat.

Vanaf 1786 komen geen vermeldingen van huisnamen meer voor, maar worden nog steeds de Oostenrijkse huisnummers samen met de straatnamen genoemd.

Vanaf 1858 ontbreken de Oostenrijkse huisnummers en noteerde men uitsluitend het jaar van de aanvraag, de naam van de aanvrager, de straat en het nummer in de straat.

De inventaris "100 jaar stenen gevels 1767-1867" is een inventaris van 680 losse geveltekeningen, die aanvankelijk bij de bouwaanvragen waren gevoegd. Voor het aanvragen van deze plannen volstaat de vermelding van het fonds "Gevels" met het inventarisnummer.

3.2.3. Het register van de eigendomsveranderingen tussen 1811 en 1832

Vermelding in de inventaris

H. DE NIJN, *Inventaris van het Modern Archief op het stadsarchief te Mechelen*, Mechelen, 1989, p. 48-49.

Referentie

SAM., *Modern archief, 2438: Register der eigendomsveranderingen. Intra muros*, (1811-1832).

Omschrijving

Een belangrijke schakel voor het overbruggen van de Hollandse periode tussen 1815 en 1830 bij het Mechelse huizenonderzoek is het opsporen van de eigenaar van het pand in 1834 in de "oorspronkelijke aanwijzende tafel" en het retrogressieve zoeken naar de naam van deze eigenaar (de laatste koper) in het register van de eigendomsveranderingen tussen 1832 en 1811. Dit register bevat namelijk alle namen van kopers en verkopers tussen 1832 en 1811, zodat men bij een eventuele eigenaarswijziging in deze periode, aan de hand van de naam van de verkoper het speurwerk in oudere akten kan verderzetten.

Toegang

Met het oog op de link tussen de eigenaar in 1834 en de eigenaar op het einde van het Ancien Régime, worden de gegevens in het register van de eigendomsveranderingen tussen 1811 en 1832 retrogressief vanaf 1832 opgezocht op basis van het Oostenrijkse huisnummer en op basis van de familienaam van de laatste koper, gekend via de aanwijzende tafel van 1834 van het Belgische kadaster.

3.2.4. De retrogressieve lijst van de belastingkohieren uit de Franse periode die de schakel vormen tussen het register van eigendomsveranderingen van 1832-1811 en het archief uit het Ancien Régime

Vermelding in de inventaris

H. DE NIJN, *Inventaris van het Modern Archief op het stadsarchief te Mechelen*, Mechelen, 1989, p. 48-50.

Referenties

SAM., *Modern archief*, 2429: *Contribution foncière*, (1810).

SAM., *Modern archief*, 2427: *Contribution personnelle de la ville et hameaux de Malines an 12*, (1803-1804).

SAM., *Modern archief*, 2426: *Contribution personnelle an X. Contribution personnelle an onze*, (1801-1803).

SAM., *Modern archief*, 2425: *Contribution personnelle an 9*, (1800-1801).

SAM., *Modern archief*, 2449: *Cohieren der personele belastingen*, (1799-1800).

SAM., *Modern archief*, 2422: *Contribution personnelle an 7*, (1798-1799).

SAM., *Modern archief*, 2423: *Registre de la contribution personnelle de l'an 5*, (1796-1797).

SAM., *Modern archief*, 2428: *Contribution foncière an 5*, (1796-1797).

Periode

1796-1810

Omschrijving

De kohieren van de personele belastingen uit de Franse tijd,

de zogenaamde "contributions personnelles", vormen de brug tussen 1811 en 1796.

Op voorgedrukte bladen verdeeld in kolommen, noteerde men het Oostenrijkse huisnummer met de naam, het beroep en de woonplaats van de eigenaar van het goed.

Toegang

De gegevens in de kohieren van de personele belastingen van 1796 tot 1810 werden volgens het Oostenrijkse huisnummer geordend en zijn dus gemakkelijk op te sporen. Voor de benaming van de straten gebruikte men de namen uit de periode van de Franse Republiek.

W. VAN CASTER, *Namen der straten van Mechelen en korte beschrijving hunner vorige of nog bestaande oude gebouwen*, Antwerpen, (1901).

3.2.5. Het hypotheekkantoor

Bewaarplaats

Rijksarchief Beveren-Waas Kruibekesteenweg 39 9120 Beveren

Referenties

RABW., *Hypotheekkantoor Mechelen, reeks 76: Table alphabétique du répertoire des formalités hypothécaires, (1798-1913).*

RABW., *Hypotheekkantoor Mechelen, reeks 75: Répertoire des formalités hypothécaires, (1798-1913).*

RABW., *Hypotheekkantoor Mechelen, reeks 72: Hypothèques. Transcription des actes, (1798-1913).*

Periode

1798-1913

Omschrijving

Een andere mogelijkheid om het gat tussen 1796 en 1834 te dichten zijn de registers van overschrijving van het hypotheekkantoor van de Mechelse binnenstad, bewaard in het rijksarchief te Beveren-Waas. Deze registers bevatten afschriften van notarisakten met betrekking tot allerlei transacties van onroerend goed, zoals verdeling bij erfenis, verkoop, hypothecaire inschrijving en verhuur voor een periode van meer dan negen jaar.

Vaak bevat één van deze akten uit de eerste decennia van de 19de eeuw een verwijzing naar een laat-18de-eeuwse notarisakte, die gemakkelijk via het notariaatsarchief kan worden opgespoord en die een rechtstreekse aanzet vormt voor het retrogressie onderzoek in de schepenregisters.

Toegang

De afschriften van de notarisakten in de registers van overschrijving van het hypotheekkantoor (reeks 72: "transcription des actes") worden opgespoord via de namen van de eigenaars van het gebouw en via twee tussenstappen: de alfabetische tafel van het repertorium van de hypotheekformaliteiten (reeks 76: "table alphabétique du répertoire des formalités hypothécaires") en het repertorium van de hypotheekformaliteiten (reeks 75: "repertoire des formalités hypothécaires"), dat verwijst naar het boek waarin de akte werd overgeschreven (reeks 72). Via de naam van de eigenaar en via reeks 76 en reeks 75 komt men dus uiteindelijk bij het eigenlijke afschrift in reeks 72 terecht.

3.3. JURIDISCHE EN FISCALE ARCHIVALIA MET BETREKKING TOT HET ONROEREND GOED IN DE MECHELSE BINNENSTAD TIJDENS HET ANCIEN REGIME

3.3.1. Wijkboeken

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 89-90.

Referentie

SAM., *G Wijkboeken*, I 1-11: Wijkboeken, (1646 - tweede helft van de 18de eeuw).

Periode

Vanaf 1646-1647 tot het einde van de 18de eeuw

Omschrijving

Mechelen beschikt over één reeks van elf wijkboeken, waarin vanaf 1646-1647 tot het einde van de 18de eeuw volgens een topografisch systeem vermeldingen in de schepenregisters met betrekking tot eigendomsoverdrachten, rentebezettingen en transacties van renten binnen de stadsmuren werden samengevat.

De opsomming gebeurde per straat en per huis. Aan elke eigendom werd in principe één folio toegekend. De bladen werden alfabetisch per straatnaam en per straatzijde geordend. De rechtse bovenhoek van elke folio bevat de naam van de straat en de straatzijde. Centraal volgt de huisnaam (indien aan de eigendom een naam was toegekend) met de naam van de eigenaar van het goed in 1646-1647.

Bij elke verandering van eigenaar door verkoop of niet-rechtstreekse vererving, vermeldde men chronologisch de naam van de nieuwe eigenaar met een korte samenvatting en de datum van de transactie. Ook de hypothekering, de rentebe-

zetting of de inbeslagneming van het huis of van een deel van het huis werden steeds summier genoteerd met de namen van de personen die de transactie aangingen, de aard van de akte, de datum van de registratie en het eventuele bedrag.

In de linkermarge vermeldde men de datum van het inlossen van de rente. Vaak werd de rentebezetting doorgekrast, nadat de rente was afbetaald.

De afkorting "p." of "prop." refereert aan de "proprietaaris": de eigenaar van het huis bij het opstarten van het register. Het voltooide deelwoord "gegoedt" of "gegoeyt" heeft betrekking op de verkoop van de eigendom en het voltooide deelwoord "verreyckt" verwijst naar de inbeslagneming van het goed.

Vooraf de data van de akten en de namen van de "comparanten", de personen die met betrekking tot de zaak voor de schepenklerk verschenen, spelen bij het verdere opzoekwerk een cruciale rol. Op basis van deze gegevens is het mogelijk doelgericht de exhaustieve transport- en hypotheekakten in de schepenregisters van de tweede helft van de 17de en de 18de eeuw op te sporen.

Aan de hand van de kerngegevens in het wijkboek is het mogelijk op een vlugge, efficiënte manier het chronologische basisstramien van de opeenvolgende eigenaars vanaf 1646-1647 op te stellen. Een dergelijk skelet fungeert als leidraad bij het opzoekwerk in de penningkohieren van de tweede helft van de 17de en de eerste helft van de 18de eeuw.

Vanzelfsprekend zijn er, wanneer een eigendom vaak werd verkocht of berent, tal van gegevens beschikbaar. Indien daarentegen het gebouw uitsluitend via huwelijk of vererving van eigenaar veranderde en indien het niet of nauwelijks gehypothekeerd werd, bevat het wijkboek slechts schaarse informatie. In dit geval biedt het nachecken van de gegevens met betrekking tot de buurhuizen in het wijkboek, de schepenakten en de penningkohieren een houvast.

De naam van de vroegste eigenaar die in het wijkboek wordt vermeld, vormt de schakel voor het opzoekwerk vóór 1646. De naam van de laatste eigenaar of de naam van de laatste eigenaar van één van de buurhuizen vormt mogelijk de link met het vroeg 19de-eeuwse archief.

Toegang

Aan de hand van de alfabetische straatnamenlijst, bewaard in de leeszaal (G II 1), is het mogelijk te achterhalen in welk deel van de reeks van elf wijkboeken en op welke folio's een specifieke straat werd behandeld. Het zoekwerk gebeurt op basis van de straatnaam tijdens het Ancien Régime.

SAM., *G Wijkboeken*, II 1: Alfabetische lijst van de straten opgenomen in de wijkboeken, (z.d.).

J. UYTTERHOEVEN en V. STEURS, *De plaatsnamen van Mechelen binnen de oude wallen*, 2 dln., Mechelen, 1942.

W. VAN CASTER, *Namen der straten van Mechelen en korte beschrijving hunner vorige of nog bestaande oude gebouwen*, Antwerpen, (1901).

De wijkboeken vormen vanaf het midden van de 17de eeuw de rechtstreekse toegang tot de schepenregisters. Namen van schepenen of schepenklerken en verwijzingen naar folio's in de schepenregisters komen in de Mechelse wijkboeken niet voor. Voor het opsporen van de betreffende akten zijn de datum van het verlijden van de akte en de identiteit van de "comparanten" richtinggevend.

Voor een aantal huizen werden de verwijzingen naar de wijkboeken ("livres des sections") reeds samengebracht in de autograaf van Willem Van Caster.

SAM., *Varia*, 286/1: G. VAN CASTER, *Dénominations des rues de Malines. Pièces justificatives I. AB straet - Nonnenstraet*, (onuitgegeven autograaf), z.d.

SAM., *Varia*, 286/2: G. VAN CASTER, *Dénominations des rues de Malines. Pièces justificatives II. Olivenstraet - Ziekeliendenstraet*, (onuitgegeven autograaf), z.d.

3.3.2. Ingebonden schepenregisters

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 88-89.

Referentie

SAM., *G Actes Scabinaux*, I 1-412: Schepenregisters, (1345-1353 en 1372-1796).

Periode

1345-1353 en 1372-1796

Omschrijving

Tijdens het Ancien Régime was men verplicht alle akten die betrekking hadden op de overdracht en de berenting van onroerend goed voor de schepenen van de stad te laten verlijden. Transacties die niet door de schepenen waren geregistreerd, waren niet rechtsgeldig. In Mechelen werden vanaf 1345 de schepenakten chronologisch samengebracht in registers.

De schepenakten zijn de hoofdbron voor het Mechelse huizenonderzoek tijdens het Ancien Régime. Deze doorlopende teksten bevatten doorgaans steeds dezelfde gegevens: de namen van de "comparanten", de namen van de overige betrokken partijen zoals de gevolmachtigden en de voogden, de aard van de transactie (een verkoop, schenking, inbeslagneming, rentebezetting of rentetransport), de renten en cijzen die op het huis rustten, de verwijzing naar het vorige transport (de manier waarop de voormalige eigenaars het goed door aankoop, vererving of inbeslagneming in hun bezit kregen), de koopprijs en de opsomming van de bestaande dienstbaarheden, zoals gemeenschappelijke waterputten, goten, muren, gangen of poorten.

De meest interessante gegevens voor het huizenonderzoek biedt de beschrijving van de eigendom met de eventuele huis-

naam, de omvang van het pand (een eenvoudig "huys" of "eene groote huysinghe"), de bijgebouwen, de bestemming en de situering van de eigendom met de vermelding van de "regenoten" (de eigenaars van de buurhuizen of de namen van de buurhuizen). Het neusje van de zalm is informatie met betrekking tot bouwmaterialen of nieuwbouw- en aanpassingswerken, zoals een "steynen huys", een "nieuw opgebouwt huys" of een "huys voermaels twee wooninghen synde".

Toch schuilt er in dit verband een adder onder het gras. Vaak deden de klerken namelijk nauwelijks de moeite om de beschreven situatie aan te passen aan de meest recente toestand en kopieerden ze gedurende decennia achterhaalde beschrijvingen uit oudere akten zonder actualisering van de gegevens met betrekking tot het huis en de buurhuizen. Een een stevige dosis kritische ingesteldheid is bijgevolg een belangrijke vereiste voor de juiste interpretatie van de beschrijvingen van onroerend goed in schepen- en notarisakten.

Toegang

Aan de hand van de samenvattingen van de schepenakten en de bijhorende dateringen, per straat en per huis chronologisch opgesomd in de wijkboeken, is het voor de Mechelse binnenstad eenvoudig de diverse schepenakten met betrekking tot een specifieke eigendom vanaf 1646-1647 op te sporen.

Tijdens de 17de en 18de eeuw komt in Mechelen per jaar slechts één schepenregister voor. Voor het aanvragen van deze registers volstaat de vermelding van het fonds "G Actes Scabinaux" en het jaar. Meestal werden de schepenbrieven chronologisch ingebonden. De formule "ut supra" op het einde van de akte refereert aan de datum van de vorige akte.

Vaak wordt in één van de schepenakten verwezen naar een oudere schepenakte, notarisakte of akte van de weesmeesters, zodat retrogressief een belangrijke etappe in de tijd kan worden overbrugd. Dergelijke vermeldingen zijn belangrijke tips voor het opsporen van gegevens in archivalia uit de 16de en de eerste helft van de 17de eeuw. Vóór 1646 is het opzoekwerk in de schepenregisters namelijk des te omslachtiger.

Indien voor de periode vóór 1646 geen verwijzingen naar specifieke akten in de schepenregisters voorhanden zijn, is het noodzakelijk in elk register van elk jaar de alfabetische klappers met de familienamen van de betrokken partijen

van de overdracht of berenting van het goed systematisch na te kijken. De folio's bij deze familienamen verwijzen naar de akten in het register die betrekking hebben op deze personen.

Men start met de familienaam van de eerste eigenaar vermeld in het wijkboek en probeert aan de hand van de vermelding van deze naam in de klappers van de schepenregisters van vóór 1646-1647 retrogressief jaar per jaar te achterhalen van welke persoon deze eigenaar het huis vóór 1646-1647 aankocht. Aan de hand van deze nieuwe naam kan men opnieuw op basis van de klappers in de oudere schepenakten een oudere overdracht opsporen.

Het opzoekwerk via de klappers in de schepenregisters wordt vergemakkelijkt en bijgestuurd, indien men vooraf aan de hand van de penningkohieren en de indexen op de regesten van de akten van de weesmeesters, de procuratoria en de notarisakten van Guido De Hondecoutere (1552-1600) en Adolf Van De Venne (1579-1627), een chronologische stamboom van de opeenvolgende eigenaars van het goed tijdens de 16de en eerste helft van de 17de eeuw heeft opgesteld.

Vóór 1500 is het blinde onderzoek in de schepenregisters een zeer arbeidsintensieve bezigheid. Deze registers bevatten nauwelijks naamklappers en in principe moeten alle akten dus systematisch worden doorgenomen.

Willem Van Caster en Frans Berlemont transcribeerden verscheidene beschrijvingen van erven uit 14de- en 15de-eeuwse schepenregisters, een voor huizenonderzoekers zeer verdienstelijk werk. Op basis van de vermeldingen door Van Caster ("registres aux adhéritances") van de jaartallen, de inventarisnummers en de folio's is het mogelijk de akten onmiddellijk terug te vinden. Frans Berlemont beperkte zijn referenties (G M) tot het noteren van de jaartallen van de registers zonder toevoeging van inventarisnummers of folio's. Door deze gebrekkige bronvermelding blijft het noodzakelijk het volledige register of de twee of drie registers van het betreffende jaar na te kijken. Bovendien zijn de akten van vóór 1465 in het Latijn opgesteld en behoren hun transcriptie en interpretatie dus tot het werkterrein van de geoefende paleograaf.

SAM., *Varia*, 286/1: G. VAN CASTER, *Dénominations des rues de Malines. Pièces justificatives I. AB straet - Nonnenstraet*, (onuitgegeven autografie), z.d.

SAM., *Varia*, 286/2: G. VAN CASTER, *Dénominations des rues de*

Malines. Pièces justificatives II. Olivenstraet - Ziekeliendenstraet, (onuitgegeven autografie), z.d.

SAM., *Verzameling Berlemont*, 17-123: F.A. BERLEMONT, *Mechelse Oudheden. Adegemstraat - Zwartzustersbergstraat*, (onuitgegeven nota's), (circa 1940 tot 1980).

Dirk Wouters gaf in zijn licentiaatsverhandeling over de sociaal-economische status van de Mechelse schepenen in de tweede helft van de 14de eeuw een opsomming van de schepenbrieven, die verband houden met de eigendommen van deze schepenen tijdens de tweede helft van de 14de en de eerste decennia van de 15de eeuw. Telkens verwees hij consequent naar het jaar, het inventarisnummer en de folio.

D. WOUTERS, *De sociaal-economische status van de schepenen te Mechelen in de tweede helft van de veertiende eeuw*, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), Gent, 1981-1982, dl. 2, bijlage nr. V.

Alfred Jamees inventariseerde en transcribeerde de akten in de ingebonden schepenregisters die verband houden met de Duitse ridderorde van Pitsenburg te Mechelen. Ze zijn handig consulteerbaar aan de hand van de persoons- en plaatsnaamregisters.

A. JAMEES, *De oorkonden van Pitsenburg commanderij van de Duitse ridderorde te Mechelen (1190-1794)*, 5 dln., Antwerpen, 1991-2000.

3.3.3. Losse schepenakten van de stad Mechelen

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. XV.

Referentie:

SAM., doos 1-65: Losse schepenakten van de stad Mechelen, (1263-1795).

Periode

1263-1795

Omschrijving

Het Mechelse stadsarchief bewaart een groot aantal op perkament geschreven, losse schepenakten vanaf 1263 tot 1795, die hoofdzakelijk betrekking hebben op de overdracht van onroerend goed, de vestiging van renten, het transport van renten en alle soorten overeenkomsten met betrekking tot de erfdienstbaarheden ("de servituten") met de buurhuizen. Samen met de 13de-eeuwse cijzenboeken zijn deze schepenakten de oudste beschikbare documenten voor de "oikologische", stedenbouwkundige en sociale geschiedenis van de stad.

Toegang

Onder de titel "archives de la ville" noteerde Willem Van Caster een aantal transcripties van beschrijvingen van huizen uit losse schepenakten vanaf de 13de tot en met de 15de eeuw. De referentie "cartons" werd ondertussen gewijzigd en alleen het jaartal met de vermelding "losse schepenakte" is momenteel richtinggevend voor het aanvragen van de documenten.

Ook Frans Berlemont transcribeerde in zijn verzameling verscheidene beschrijvingen uit 13de- en 14de-eeuwse losse

schepenakten, maar hij refereerde aan deze documenten met de vermelding van de letters L G M en het jaar van de akte.

SAM., *Varia*, 286/1: G. VAN CASTER, *Dénominations des rues de Malines. Pièces justificatives I. AB straet - Nonnenstraet*, (onuitgegeven autografie), z.d.

SAM., *Varia*, 286/2: G. VAN CASTER, *Dénominations des rues de Malines. Pièces justificatives II. Olivenstraet - Ziekeliendenstraet*, (onuitgegeven autografie), z.d.

SAM., *Verzameling Berlemont*, 17-123: F.A. BERLEMONT, *Mechelse Oudheden. Adegemstraat - Zwartzustersbergstraat*, (onuitgegeven nota's), (circa 1940 tot 1980).

Dirk Wouters vermeldde in zijn licentiaatsverhandeling een aantal verwijzingen naar losse schepenakten in verband met de bezittingen van de Mechelse schepenen tijdens de tweede helft van de 14de en de eerste decennia van de 15de eeuw. De akten werden aangeduid met de afkorting L.S. en het jaar. Aan de hand van de lijst van de geciteerde bronnen is het mogelijk het nummer van de doos te achterhalen waarin de akte werd opgeborgen.

D. WOUTERS, *De sociaal-economische status van de schepenen te Mechelen in de tweede helft van de veertiende eeuw*, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), Gent, 1981-1982, dl. 2, bijlage nr. V.

3.3.4. Losse schepenakten bewaard in het archief van het Mechelse O.C.M.W.

Vermelding in de inventaris

F. BETERAMS, *Inventaris van het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand van Mechelen*, dl. 1, Mechelen, 1956, p. 1-7, 10-143, 145-152, 155-235, 237-299, 302-306, 311-391, 397-469, 471-551, 553-579 en 583-584.

F. BETERAMS, *Inventaris van het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand van Mechelen*, dl. 2, Mechelen, 1957, p. 593-785, 793-954, 956-971 en 975-980.

Referentie

SAM., *O.C.M.W. Mechelen. Oud archief*, inventarisnummer: Schepenbrieven van Mechelen, (datering).

Periode

Vanaf de 13de tot het einde van de 18de eeuw

Omschrijving

Het oud archief van het O.C.M.W. bevat een groot aantal losse schepenbrieven vanaf de 13de tot het einde van de 18de eeuw, die betrekking hebben op onroerend goed binnen de Mechelse stadsmuren. Zoals de overige schepenakten van de stad, zijn de meeste documenten van vóór 1465 in het Latijn opgesteld. Voor het aanvragen van één van deze akten volstaat de vermelding van het fonds "O.C.M.W. Mechelen. Oud archief" en het inventarisnummer.

Toegang

De Mechelse losse schepenakten in het oud archief van het O.C.M.W. zijn gemakkelijk consulteerbaar op basis van de alfabetische persoonsregisters, opgenomen in het tweede deel van de inventaris van Frans Beterams. Aan de hand van deze

index en aan de hand van de samenvattingen van de akten in de inventaris kan men op een snelle manier checken of de akte betrekking heeft op het huis.

Frans Berlemont transcribeerde een aantal beschrijvingen van panden, vermeld in de losse schepenakten van het archief van het O.C.M.W. Hij refereerde aan de oorspronkelijke documenten door middel van de opsomming van het jaartal, de letters COO en het inventarisnummer.

SAM., *Verzameling Berlemont*, 17-123: F.A. BERLEMONT, *Mechelse Oudheden. Adegemstraat - Zwartzustersbergstraat*, (onuitgegeven nota's), (circa 1940 tot 1980).

Dirk Wouters verwees in zijn licentiaatsverhandeling over de sociaal-economische status van de 14de-eeuwse Mechelse schepenen naar een aantal 14de- en vroeg-15de-eeuwse akten door middel van het jaartal, de letters OCMW en het inventarisnummer.

D. WOUTERS, *De sociaal-economische status van de schepenen te Mechelen in de tweede helft van de veertiende eeuw*, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), Gent, 1981-1982, dl. 2, bijlage nr. V.

3.3.5. Resoluties van de magistraat

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 14-15.

Referentie

SAM., *C Magistrat (Résolutions)*, I 1-28: Resoluties van de magistraat, (1585-1795).

Periode

1585-1795

Omschrijving

De resoluties van de magistraat bevatten diverse beslissingen van het stadsbestuur. Het meest interessant voor het huizenonderzoek zijn de maatregelen tegen de bouwvalligheid van woningen die de openbare veiligheid in gevaar brachten, en de vrijstellingen van belastinggeld voor de vervanging van houten gevels door stenen gevels.

Toegang

De resoluties van de magistraat kunnen op een efficiënte manier worden geraadpleegd via de inhoudstafels die in de 19de eeuw door Peter-Jozef Van Doren werden opgesteld. Bovendien werden initieel in de kantlijn bij de beslissingen steeds enkele kernwoorden genoteerd.

Bij items die verband houden met de vrijstelling van belastinggeld voor het vervangen van een houten gevel door een stenen gevel vermeldde men in de marge de naam van het huis en de naam van de eigenaar van het huis. Via deze weg is het mogelijk voor tal van panden de datum van de heropbouw van de gevel en de opdrachtgever van de aanpassingswerken te achterhalen.

Tafels van 1585 tot en met 1750:
SAM., *C Magistrat (Résolutions)*, I 29: P.-J. VAN DOREN,
Inhoudstafel van de resoluties van de magistraat, (19de
eeuw).

Tafels van 1751 tot en met 1791:
SAM., *C Magistrat (Résolutions)*, I 30: Inhoudstafel van de
resoluties van de magistraat, (19de eeuw).

Tafels van 1791 tot en met 1799:
SAM., *C Magistrat (Résolutions)*, I 31: Inhoudstafel van de
resoluties van de magistraat, (19de eeuw).

3.3.6. Gedwongen, openbare verkopen door de ambtman

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 90.

Referenties

Registers van de ambtman van de stad en de jurisdictie van Mechelen

SAM., *G Actes de l'amma*n, I 1-18: Registers van de ambtman, (1545-1547, 1554-1604, 1614-1623).

Uitwinningen door de ambtman Antoon Van der Hofstadt

SAM., *G Actes de l'amma*n, II 1: *Beleyden en uytwinningen voor den amptman*, (1640-1644).

SAM., *G Actes de l'amma*n, II 2: *Beleyden en uytwinningen voor den amptman*, (1658-1668).

"Manuaelboecken" van de ambtman

SAM., *G Actes de l'amma*n, III 1-18: *Vuytgaende contracten ter vierschaeren*, (1594-1626, 1629-1644, 1651-1658, 1660-1665, 1676-1688, 1692-1705 en 1707-1715).

Afkondigingen van erven door de ambtman voor de poort van de Sint-Romboutskerk

SAM., *G Actes de l'amma*n, IV 1: *Kercke geboden tsedert den beginne van den jaere 1644*, (23 januari 1644 - oktober 1648).

SAM., *G Actes de l'amma*n, IV 2: *Kercke geboden tsedert den beginne vanden jaere 1656*, (6 februari 1656 - 24 januari 1663).

SAM., *G Actes de l'amma*n, IV 3: *Kercke geboden tsedert den beginne vanden jaere 1663*, (10 januari 1663 - 18 oktober 1667).

SAM., *G Actes de l'Amman*, IV 4: *Kercke geboden tsedert den 16 october 1667*, (16 oktober 1667 - 9 augustus 1670).

Periode

De tweede helft van de 16de, de 17de en de eerste decennia van de 18de eeuw

Omschrijving

De akten van de ambtman bevatten een beschrijving van de erven die gerechtelijk door de ambtman van de vorst in beslag werden genomen en "ter vierschaar" verkocht werden. Men ging over tot de inbeslagneming ("de uytwinninghe") en de gedwongen openbare verkoop (de overdracht "by evictie") van het goed, wanneer de financiële middelen van de eigenaar ontoereikend waren om zijn renten en schulden in te lossen.

De akten die bij een dergelijke openbare verkoop door de ambtman werden opgesteld, bevatten verscheidene concrete gegevens met betrekking tot de eigendom, zoals de naam van de opdrachtgever, de redenen van de verkoop, de naam van de koper, de verkoopsom en de beschrijving van het aangeboden goed met de ligging, de eventuele huisnaam, de burens, de lasten en de bestaande overeenkomsten.

Drie "kerckgeboden" gingen aan de aanslag van het goed vooraf. Op deze manier konden familieleden, schuldeisers of eisers van een recht dat van een latere datum was dan dat van de aanslager, tijdig interveniëren. Nadien waren al hun rechten vervallen.

Toegang

Vermeldingen in de akten van de ambtman kunnen doelgericht worden opgespoord via verwijzingen naar de inbeslagnamen van het onroerend goed in het wijkboek, de schepenakten en de notarisakten. De gegevens met betrekking tot de huizen binnen de stadsmuren werden per parochie geordend. Nadien volgt de informatie met betrekking tot de huizen in de gehuchten en de dorpen van het district.

De autograaf van Willem Van Caster ("registres de l'amma-

nie") en de verzameling van Frans Berlemont (A M) bevatten een aantal transcripties van beschrijvingen vermeld in deze akten.

3.3.7. Penningkohieren op de huizen

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 6, Mechelen, 1894, p. 130-137.

Periode

1544-1750

Referenties per parochie

Sint-Romboutsparochie lage zijde (Mollewijk) en hoge zijde (Portugaalse wijk)

De straten van de lage zijde of de Mollewijk vanaf het huis "de Mol" aan de Grootbrug in 1648 (VI 1)

"Groot brugge
 Begijnestraet
 Naustraet
 Onder den Thoren
 Cathelijnestraet
 Kerckhoff
 Wollemerct
 Schoelstraet
 Achter het Nieuwerck
 Cleijn Scheerstraet
 Coestraet
 Naustraet
 Gerspoort
 Milaene
 Tichelrij
 Aent veer
 Milaene
 Straetken sonder eijnde"

De straten van de hoge zijde of de Portugaalse wijk vanaf het huis "Portugael" aan de Grootbrug in 1648 (VII 1)

"Opde Grootbrugh
 Schipstraet

Eijsere lene
 Borssestraet
 Achter het vleesch huijs
 Geijtestraet
 De Groote Merckt
 Nieuwen Bruel
 Botermerct
 Achter de halle
 Cappelstraete
 Blaesbalckstraet
 Int straetken
 Groote Mert"

SAM., *K. Impots maisons*, I 1: *Dboeck vanden imposten vanden thiensten ende twintichste penninghen van allen die huysen ende hueringhen vande stadt van Mechelen ende van voer-gehuchte van dien*, (begonnen op 23 juli 1544).
 (geen indeling in parochies, maar met alfabetische tafel op straatnamen)

SAM., *K. Impots maisons*, I 2: *Belasting op de huizen van de parochies van Sint-Rombout, Sint-Catharina, Sint-Jan, Sint-Pieter, Onze-Lieve-Vrouw over de Dijle en Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk*, (tweede helft van de 17de eeuw), fol. 1r^o-65r^o.
 (geen indeling in parochies en slechts één vermelding van een straatnaam)

SAM., *K. Impots maisons*, II 1: *Tboeck vanden X^{en} ende XX^{en} penninghen, opghelicht anno XV^c ende LIX, den tweetsten augusti, in Sinte Rombouts prochie*, (1559).

SAM., CC. *Extraits des archives*, I 58: B.J.F.C. GIJSELEERS-THYS, *Chronologische Aenwijser der stadtsarchieven*, (19de eeuw), nr. 57²: *Sint Rombouts wyk beghinnende aen de Groot brugge zyde vande Moor commende lanx den Steenwech tot op den hoeck vander Baghynestrade by Sint Rombouts kerck hoff gehedaen den XXVIIe novembris XV^c LXXIIII*.

Kopie van een kohier van de Sint-Romboutsparochie van 1572-1574 met vermelding van de bewoners van de huizen, hun beroep en een aantal huisnamen. De bedragen van te betalen belastinggelden werden niet genoteerd.

SAM., *K. Impots maisons*, III 1: *Quohier vanden X^{en} ende XX^{en} penninck gecollecteert totter fortifficatie deser stadt van Mechelen bijde gedeputeerde Franchoijs Knaeps ende Peeter Noosen*, (begonnen op 30 april 1578).

SAM., *K. Impots maisons*, IV 1: Rekeninghe vanden twintichsten penninck van Sinte Rombouts prochie van den jaere XV^c XCIX, (begonnen op 27 juli 1599).

SAM., *K. Impots maisons*, V 1: Cohier van het Mollewyck vande hueringe vanden huysen opgenomen byde gedeputeerde myn heere Brutsma ende her Peeter Michiels schepenen in december van den jaere 1643. Portugaelschen wijck. Revenue gedaen tot het opnemen vande hueren vande huijsen om te become den geconsenteerden XX^{en} penninck vande selve door joncheer Jan Anthonio de Ruijsschen ende her Rombout Neeffs desen XXVI^{en} november ende naervolgende daegen 1643, (begonnen op 26 november en in december 1643).

SAM., *K Impots maisons*, VI 1: Cohier vanden XL^{en} penninck, op genomen int jaer 1648 inde Mollewyk van Sint Rombauts-prochie, alsmede in Onse Lieve Vrouwen leegsijde, Onse Lieve Vrouwen genaem de hooch sijde, Sint Pieters en Sint Jans parochien, (1648).

SAM., *K Impots maisons*, VII 1: Portugaelsche wijcke. Prochie van Sint Rombouts. XX^{en} penninck vande huijshuren. Anno 1651, (1651).

SAM., *K Impots maisons*, VII 3: XX^{en} Mollewijck restanten. Restanten getrocken vuytten cohiere vande halff prochie van Sinte Rombouts over den XX^{en} penninck van huijshueren opgenomen int jaer 1651. Leeghsijde van Onse Lieve Vrouwe prochie. Den XX^{en} penninck vande huysuren. Anno 1651. Collectatie van den XX^{en} penninck op de huysuren vanden jaere 1651 in Sint Jans prochie beginnende aende Anckerbrugge. Sint Cathlijne prochie. Den XX^{en} penninck van de huysuren. Anno 1651, (1651).

SAM., *K Impots maisons*, VIII 1: Restanten vanden vijftwintichsten penninck, gestelt opde huysueren in novembri 1655, te ligten in de parochien van S. Rombouts, O.L.V., Sint Jan en Sinte Catharina, (1655).

SAM., *K Impots maisons*, IX 1: Den twintichsten penninck opgenomen op de huysen ende erffven inde hoochzyde van Sinte Rombouts prochie int jaer 1658 getrocken vuyt de cohieren van het jaer 1655. Sinte Rombouts raeckende den XX^{en} penninck van t' huysgelt op de leege zijde, (1659).

SAM., *K Impots maisons*, X 1: Collectatie vande XXV^{en} penninck vande huysueren gestelt inden jaere 1671. Sint Rombouts beginnende aende Grootbrugge Molsyde. Ontfanck van den XXV^{en} penninck gestelt op de huijshueren 1671 op de

Grootbrugge thuijs Portugael. Hooghe seijsde Onse Lieve Vrouwe prochie. Sinte Peeters prochie. Sint Jans prochie. Sinte Cathelijne prochie, (1671).

SAM., *K Impots maisons*, X 2: Cohier vanden 25^e penninck op de huijsuieren gestelt anno 1674. Leeghe seijsde van Sint Rombout prochie. Hooghe sijsde van Onse Lieve Vrouwe prochie. Sinte Peeters parochie. Sinte Jans prochie. Sinte Cathelijne parochie, (1674).

SAM., *K Impots maisons*, XI 1: Cohier vanden XX penninck op de huijsuieren gestelt anno 1698 vande leeghe seijsde van Sinte Rombouts beginnende van de Grootbrugge, (1698).

SAM., *K Impots maisons*, XII 2: Cohier vanden XX^{en} penning, ingezameld anno 1701. Leeghe sijsde van Sint Rombouts parochie. Hooghe sijsde van Onse Lieve Vrouwe parochie. Leeghe sijsde van de parochie van Onse Lieve Vrouwe. Parochie van Sinte Peeters. Prochie van Sinte Jans. Parochie van Sinte Cathlijnen, (1701).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 1: Cohier van Sint Rombouts prochie. Leeghe seijsde, (1704).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 2: Cohier van Sint Rombouts prochie. Hooghe seijsde, (1704).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 3: Cohier van Sint Rombouts prochie. Hooghe seijsde, (1708).

Hermans p. 136: SAM., *K Impots maisons*, XIII 4: Cohier van Sint Rombouts prochie. Leeghe seijsde, (1708).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 5: Cohier van Sint Romboutsprochie. Leeghe seijsde, (1711).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 6: Cohier van Sint Romboutsprochie. Hooghe seijsde, (1711).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 7: Cohier van Sint Rombout prochie. Leeghe seijsde, (1713).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 8: Cohier van Sint Rombout prochie. Hooghe seijsde, (1713).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 9: Cohier van Sint Rombouts parochie. Leeghe seijsde, (1722).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 10: Cohier van Sint Rombouts

parochie. Hooghe seijde, (1722).

SAM., K Impots maisons, XIII 11: Cohier van Sint Rombauts parochie. Leeghe seijde, (1723).

SAM., K Impots maisons, XIII 12: Cohier van Sint Rombauts parochie. Hooghe seyde, (1723).

SAM., K Impots maisons, XIII 13: Cohier van Sint Rombauts parochie. Leeghe seijde, (1724).

SAM., K Impots maisons, XIII 14: Cohier van Sint Rombauts parochie. Hooghe seijde, (1724).

SAM., K Impots maisons, XIII 15: Cohier van Sint Rombauts parochie. Leeghe seijde, (1725).

SAM., K Impots maisons, XIII 16: Cohier van Sint Rombauts parochie. Hooghe seijde, (1725).

SAM., K Impots maisons, XIII 17: Cohier van Sint Rombauts parochie. Leeghe seijde, (1726).

SAM., K Impots maisons, XIII 18: Cohier van Sint Rombauts parochie. Hooghe seijde, (1726).

SAM., K Impots maisons, XIV 1: Cohier van Sint Rombauts parochie. Hooghe seijde, (1747).

SAM., K Impots maisons, XIV 1: Cohier van Sint Rombauts parochie. Leeghe seijde. Cohier van Sint Rombauts parochie. Hooghe seijde, (1746-1747).

SAM., K Impots maisons, XIV 2: Cohier van Sint Rombauts parochie. Leeghe seijde. Cohier van Sint Rombauts parochie. Hooghe seijde, (1748-1750).

Parochie van Sint-Catharina

SAM., K. Impots maisons, I 1: Dboeck vanden imposten vanden thiensten ende twintichste penninghen van allen die huysen ende hueringhen vande stadt Mechelen ende van voergehuchte van dien, (1544).

SAM., K. Impots maisons, I 2: Belasting op de huizen van de parochies van Sint-Rombout, Sint-Catharina, Sint-Jan, Sint-Pieter, Onze-Lieve-Vrouw over de Dijle en Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk, (tweede helft van de 17de eeuw), fol. 65v°-

83r°.

SAM., K. *Impots maisons*, II 3: *Faulten vanden X^{en} ende XX^{en} penninghen, opghelicht IIIIa augusti XV^c ende LIX in die prochien van Sint Jan en Sinte Catharina, (1559), fol. 1r°-6r°.*

SAM., K. *Impots maisons*, III 3: *Quohier vanden X^{en} ende XX^{en} penninck gecollecteert totter fortifficatie deser stadt van Mechelen bijde gedeputeerde Franchoijs Knaeps ende Peeter Noosen, (begonnen op 30 april 1578).*

SAM., K *Impots maisons*, VII 3: *XX^{en} Mollewijck restanten. Restanten getrocken vuytten cohiere vande halff prochie van Sinte Rombouts over den XX^{en} penninck van huijshueren opgenomen int jaer 1651. Leeghsijde van Onse Lieve Vrouwe prochie. Den XX^{en} penninck vande huysuren. Anno 1651. Collectatie van den XX^{en} penninck op de huysuren vanden jaere 1651 in Sint Jans prochie beginnende aende Anckerbrugge. Sint Cathlijne prochie. Den XX^{en} penninck van de huysuren. Anno 1651, (1651).*

SAM., K *Impots maisons*, VII 3bis: *Cathlijne prochie. XX^{en} penninck vande huysuren. Anno 1651, (1651).*

SAM., K *Impots maisons*, VIII 1: *Restanten vanden vijftwintichsten penninck, gestelt opde huysueren in novembri 1655, te ligten in de parochien van S. Rombouts, O.L.V., Sint Jan en Sinte Catharina, (1655).*

SAM., K *Impots maisons*, IX 3: *Den twintichsten penninck opgenomen op de huijsen ende erven in de prochie van Sinte Peeters int jaer 1658, getrocken vuyt de cohieren van t' jaer 1655. Sint Jans prochie. Sinte Catharina prochie, (1658-1659).*

SAM., K *Impots maisons*, X 1: *Collectatie vande XXV^{en} penninck vande huysueren gestelt inden jaere 1671. Sint Rombouts beginnende aende Grootbrugge Molsyde. Ontfanck van den XXV^{en} penninck gestelt op de huijshueren 1671 op de Grootbrugge thuijs Portugael. Hooghe seijde Onse Lieve Vrouwe prochie. Sinte Peeters prochie. Sint Jans prochie. Sinte Cathelijne prochie, (1671).*

SAM., K *Impots maisons*, X 2: *Cohier vanden 25^e penninck op de huijshueren gestelt anno 1674. Leege seijde van Sint Rombout prochie. Hooge sijde van Ons Lieve Vrouwe prochie. Hooge syde. Sinte Peeters parochie. Sinte Jans prochie.*

Sinte Cathalijne parochie, (1674).

SAM., K Impots maisons, XI 3: Cohier vanden XXen penninck, gestelt anno 1698 op de huijshueren van Sinte Peeters parochie. Sinte Jans prochie. Sinte Cathalijne parochie, (1698).

SAM., K Impots maisons, XII 1: Cohier vanden XXen penning, geligt anno 1700. Leeghe seijde van O.L. Vrouwe parochie. Parochie van Sinte Peeters. Parochie van Sinte Jans. Parochie van Sinte Cathelijnen, (1700-1701).

SAM., K Impots maisons, XII 2: Cohier vanden XX^{en} penning, ingezameld anno 1701. Leeghe sijde van Sint Rombauts parochie. Hooghe sijde van Onse Lieve Vrouwe parochie. Leeghe sijde van de parochie van Onse Lieve Vrouwe. Parochie van Sinte Peeters. Prochie van Sinte Jans. Parochie van Sinte Cathlijnen, (1701).

SAM., K Impots maisons, XIII 54: Cohier van Sinte Catharine prochie, (1704).

SAM., K Impots maisons, XIII 55: Cohier van Sinte Catharine prochie, (1708).

SAM., K Impots maisons, XIII 56: Cohier van Sinte Catharine prochie, (1711).

SAM., K Impots maisons, XIII 57: Cohier van Sinte Catharine prochie, (1713).

SAM., K Impots maisons, XIII 58: Cohier van Sinte Catharine parochie, (1722).

SAM., K Impots maisons, XIII 59: Cohier van Sinte Catharine parochie, (1723).

SAM., K Impots maisons, XIII 60: Cohier van Sinte Catharine parochie, (1724).

SAM., K Impots maisons, XIII 61: Cohier van Sinte Catharine parochie, (1725).

SAM., K Impots maisons, XIII 62: Cohier van Sinte Catharine parochie, (1725).

SAM., K Impots maisons, XIV 6: Cohier van Sinte Catharine parochie, (1746-1750).

Sint-Jansparochie

SAM., K. *Impots maisons*, I 1: *Dboeck vanden imposten vanden thiensten ende twintichste penninghen van allen die huysen ende hueringhen vande stadt Mechelen ende van voergehuchte van dien*, (1544).

SAM., K. *Impots maisons*, I 2: *Belasting op de huizen van de parochies van Sint-Rombout, Sint-Catharina, Sint-Jan, Sint-Pieter, Onze-Lieve-Vrouw over de Dijle en Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk, (tweede helft van de 17de eeuw), fol. 83v^o-101r^o.*

SAM., K. *Impots maisons*, II 3: *Faulten vanden X^{en} ende XXe penninghen, opghelicht IIIIa augusti XV^c ende LIX in die prochien van Sint Jan en Sinte Catharina*, (1559), fol. 1r^o-5v^o.

SAM., K. *Impots maisons*, V 2: *Cohier vanden XX^{en} penninck opde hueringhe vande huysen in die parochien van O.L.V. over de Dyle, van S. Pieter, S. Jan en Sinte Catharina, opgenomen byde de gedeputeerde schepenen, (begonnen op 26 november 1643).*

SAM., K *Impots maisons*, VI 1: *Cohier vanden XL^{en} penninck, op genomen int jaer 1648 inde Mollewyk van Sint Romboutsprochie, alsmede in Onse Lieve Vrouwen leeghsijde, Onse Lieve Vrouwen genaem de hooch sijde, Sint Pieters en Sint Jans parochien*, (1648).

SAM., K *Impots maisons*, VII 3: *XX^{en} Mollewijck restanten. Restanten getrocken vuytten cohiere vande halff prochie van Sinte Rombouts over den XX^{en} penninck van huijshueren opgenomen int jaer 1651. Leeghsijde van Onse Lieve Vrouwe prochie. Den XX^{en} penninck vande huysuren. Anno 1651. Collectatie van den XX^{en} penninck op de huysuren vanden jaere 1651 in Sint Jans prochie beginnende aende Anckerbrugge. Sint Cathlijne prochie. Den XX^{en} penninck van de huysuren. Anno 1651, (1651).*

SAM., K *Impots maisons*, VIII 1: *Restanten vanden vijftwintichsten penninck, gestelt opde huysueren in novembri 1655, te ligten in de parochien van S. Rombouts, O.L.V., Sint Jan en Sinte Catharina*, (1655).

SAM., K *Impots maisons*, IX 3: *Den twintichsten penninck opgenomen op de huijsen ende erven in de prochie van Sinte*

Peeters int jaer 1658, getrocken vuijt de cohieren van t' jaer 1655. Sint Jans prochie. Sinte Catharina prochie, (1658-1659).

SAM., K Impots maisons, X 1: Collectatie vande XXV^{en} penninck vande huysuieren gestelt inden jaere 1671. Sint Rombouts beginnende aende Grootbrugge Molsyde. Ontfanck van den XXV^{en} penninck gestelt op de huijsuieren 1671 op de Grootbrugge thuijs Portugael. Hooghe seijde Onse Lieve Vrouwe prochie. Sinte Peeters prochie. Sint Jans prochie. Sinte Cathelijne prochie, (1671).

SAM., K Impots maisons, X 2: Cohier vanden 25^e penninck op de huijsuieren gestelt anno 1674. Leege seijde van Sint Rombout prochie. Hooge sijde van Ons Lieve Vrouwe prochie. Hooge syde. Sinte Peeters parochie. Sinte Jans prochie. Sinte Cathelijne parochie, (1674).

SAM., K Impots maisons, XI 3: Cohier vanden XXen penninck, gestelt anno 1698 op de huijsuieren van Sinte Peeters parochie. Sinte Jans prochie. Sinte Cathelijne parochie, (1698).

SAM., K Impots maisons, XII 1: Cohier vanden XXen penning, geligt anno 1700. Leeghe seijde van O.L. Vrouwe parochie. Parochie van Sinte Peeters. Parochie van Sinte Jans. Parochie van Sinte Cathelijnen, (1700-1701).

SAM., K Impots maisons, XII 2: Cohier vanden XX^{en} penning, ingezameld anno 1701. Leeghe sijde van Sint Rombauts parochie. Hooghe sijde van Onse Lieve Vrouwe parochie. Leeghe sijde van de parochie van Onse Lieve Vrouwe. Parochie van Sinte Peeters. Prochie van Sinte Jans. Parochie van Sinte Cathelijnen, (1701).

SAM., K Impots maisons, XIII 45: Cohier van Sint Jans prochie, (1704).

SAM., K Impots maisons, XIII 46: Cohier van Sint Jans prochie, (1708).

SAM., K Impots maisons, XIII 47: Cohier van Sint Jans prochie, (1711).

SAM., K Impots maisons, XIII 48: Cohier van Sint Jans prochie, (1713).

SAM., K Impots maisons, XIII 49: Cohier van Sint Jans prochie, (1722).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 50: *Cohier van Sint Jans parochie*, (1723).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 51: *Cohier van Sint Jans parochie*, (1724).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 52: *Cohier van Sint Jans parochie*, (1725).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 53: *Cohier van Sint Jans parochie*, (1726).

SAM., *K Impots maisons*, XIV 5: *Cohier van Sint Jans parochie*, (1746-1750).

Parochie van Sint-Pieter

SAM., *K Impots maisons*, I 1: *Dboeck vanden imposten vanden thiensten ende twintichste penninghen van allen die huysen ende hueringhen vande stadt Mechelen ende van voergehuchte van dien*, (1544).

SAM., *K. Impots maisons*, I 2: *Belasting op de huizen van de parochies van Sint-Rombout, Sint-Catharina, Sint-Jan, Sint-Pieter, Onze-Lieve-Vrouw over de Dijle en Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk, (tweede helft van de 17de eeuw), fol. 101v^o-114r^o.*

SAM., *K Impots maisons*, II 2: *Tboeck vanden Xen ende XXen penninck, opghelicht anno XV^c ende LIX, den tweetsten augusti. Onser Vrouwen prochie. Hanswyck prochie. Sinte Peters prochie*, (1559), fol. 103r^o-130r^o.

SAM., *K. Impots maisons*, V 2: *Cohier vanden XX^{en} penninck opde hueringhe vande huysen in die parochien van O.L.V. over de Dyle, van S. Pieter, S. Jan en Sinte Catharina, opgenomen byde de gedeputeerde schepenen, (begonnen op 26 november 1643).*

SAM., *K Impots maisons*, VI 1: *Cohier vanden XL^{en} penninck, op genomen int jaer 1648 inde Mollewyk van Sint Rombauts-prochie, alsmede in Onse Lieve Vrouwen leegsijde, Onse Lieve Vrouwen genaem de hooch sijde, Sint Pieters en Sint Jans parochien*, (1648).

SAM., *K Impots maisons*, IX 3: *Den twintichsten penninck*

opgenomen op de huijsen ende erven in de prochie van Sinte Peeters int jaer 1658, getrocken vuint de cohieren van t' jaer 1655. Sint Jans prochie. Sinte Catharina prochie, (1658-1659).

SAM., *K Impots maisons*, X 1: Collectatie vande XXV^{en} penninck vande huysshueren gestelt inden jaere 1671. Sint Rombouts beginnende aende Grootbrugge Molsyde. Ontfanck van den XXV^{en} penninck gestelt op de huijshueren 1671 op de Grootbrugge thuijs Portugael. Hooghe seijde Onse Lieve Vrouwe prochie. Sinte Peeters prochie. Sint Jans prochie. Sinte Cathelijne prochie, (1671).

SAM., *K Impots maisons*, X 2: Cohier vanden 25^e penninck op de huijshueren gestelt anno 1674. Leege seijde van Sint Rombout prochie. Hooge sijde van Ons Lieve Vrouwe prochie. Sinte Peeters parochie. Sinte Jans prochie. Sinte Cathelijne parochie, (1674).

SAM., *K Impots maisons*, XI 3: Cohier vanden XX^{en} penninck, gestelt anno 1698 op de huijshueren van Sinte Peeters parochie. Sinte Jans prochie. Sinte Cathelijne parochie, (1698).

SAM., *K Impots maisons*, XII 1: Cohier vanden XX^{en} penning, geligt anno 1700. Leeghe seijde van O.L. Vrouwe parochie. Parochie van Sinte Peeters. Parochie van Sinte Jans. Parochie van Sinte Cathelijnen, (1700-1701).

SAM., *K Impots maisons*, XII 2: Cohier vanden XX^{en} penning, ingezameld anno 1701. Leeghe sijde van Sint Rombouts parochie. Hooghe sijde van Onse Lieve Vrouwe parochie. Leeghe sijde van de parochie van Onse Lieve Vrouwe. Parochie van Sinte Peeters. Prochie van Sinte Jans. Parochie van Sinte Cathelijnen, (1701).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 36: Cohier van Sint Peeters prochie, (1704).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 37: Cohier van Sint Peeters prochie, (1708).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 38: Cohier van Sint Peeters prochie, (1711).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 39: Cohier van Sint Peeters prochie, (1713).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 40: Cohier van Sint Peeters

parochie, (1722).

SAM., K Impots maisons, XIII 41: Cohier van Sint Peeters parochie, (1723).

SAM., K Impots maisons, XIII 42: Cohier van Sint Peeters parochie, (1724).

SAM., K Impots maisons, XIII 43: Cohier van Sint Peeters parochie, (1725).

SAM., K Impots maisons, XIII 44: Cohier van Sint Peeters parochie, (1726).

SAM., K Impots maisons, XIV 4: Cohier van Sint Peeters parochie, (1746-1750).

Parochie van Onze-Lieve-Vrouw over de Dijle (hoge en lage zijde)

Straten van de hoge zijde in 1648 (VI 1)

"De Guldestrate
 Coremerct
 St. Jacobs strate
 De Groenstrate
 De Millestrate
 Moonstrate
 Robbroec straetken
 Livrauwen strat beginnende byde Coremerct achter Room
 Hanswijck strate
 Dander zijde aende Hanswijck poorte
 Lange Niustrate
 Seker stratken naest schutters hoff
 Noch Lange Niuwstrate
 Brusselstrate
 Het straetken tegens over den Ingel
 Ravenberch straet
 Achter het kerckhoff
 De Soutwerff beginnende aende Grootbrugge
 Draeij boom
 Het Hoochstratken
 Het Papenstraetken
 Lieven Heerenstraet"

Straten van de lage zijde in 1648 (VI 1)

"Steenstraet over de Grootbrugh
 Beginnende op den hoeck aende vesten
 Adegeemstraet beginnende aende Coremert
 Int Swaenestraetken
 Adegeemstraet
 Groenstraet
 Het Keerberchstraetken
 De Baelstraet opde rechte syde nederwaerts te gaen
 Adegeemstraet beginnende aende poorte
 Inden Heyhoeck
 Penninck straet
 Mosselschelp straet
 Int quaertier beginnende int straetken teghen over den
 Hertshoren
 Int straetken byde capusienen beginnende aende vesten
 Gansendries thuy opden hoeck
 Lange straet"

SAM., *K Impots maisons*, I 1: *Dboeck vanden imposten vanden thiensten ende twintichste penninghen van allen die huysen ende hueringhen vande stadt Mechelen ende van voergehuchte van dien*, (1544).

SAM., *K. Impots maisons*, I 2: *Belasting op de huizen van de parochies van Sint-Rombout, Sint-Catharina, Sint-Jan, Sint-Pieter, Onze-Lieve-Vrouw over de Dijle en Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk*, (tweede helft van de 17de eeuw), fol. 114r^o-156r^o.

SAM., *K Impots maisons*, II 2: *Tboeck vanden Xen ende XXen penninck, opghelicht anno XV^c ende LIX, den tweetsten augusti. Onser Vrouwen prochie. Hanswyck prochie. Sinte Peters prochie*, (1559), fol. 1r^o-80r^o.

SAM., *K Impots maisons*, III 2: *Quohier vanden X^{en} ende XX^{en} penninck gecollecteert totter fortifficatie deser stadt van Mechelen bijde gedeputeerde Franchoijs Knaeps ende Peeter Noosen*, (begonnen op 30 april 1578).

SAM., *K Impots maisons*, IV 2: *Cohier vanden XX^{en} penninck van Onser Lieve Vrouwen prochie vanden jaere XV^c XCIX*, (begonnen op 27 juli 1599).

SAM., *K. Impots maisons*, V 2: *Cohier vanden XX^{en} penninck opde hueringhe vande huysen in die parochien van O.L.V. over de Dyle, van S. Pieter, S. Jan en Sinte Catharina, opgenomen byde de gedeputeerde schepenen*, (begonnen op 26 november

1643).

SAM., *K Impots maisons*, VI 1: Cohier vanden XL^{en} penninck, op genomen int jaer 1648 inde Mollewyk van Sint Rombauts-prochie, alsmede in Onse Lieve Vrouwen leegsijde, Onse Lieve Vrouwen genaem de hooch sijde, Sint Pieters en Sint Jans parochien, (1648).

SAM., *K Impots maisons*, VII 2: Hooch zijde van Onse Lieve Vrouwe prochie. XX^{en} penninck vande huijshuren. Anno 1651, (1651).

SAM., *K Impots maisons*, VII 3: XX^{en} Mollewijck restanten. Restanten getrocken vuytten cohiere vande halff prochie van Sinte Rombouts over den XX^{en} penninck van huijshueren opgenomen int jaer 1651. Leeghsijde van Onse Lieve Vrouwe prochie. Den XX^{en} penninck vande huysuren. Anno 1651. Collectatie van den XX^{en} penninck op de huysuren vanden jaere 1651 in Sint Jans prochie beginnende aende Anckerbrugge. Sint Cathlijne prochie. Den XX^{en} penninck van de huysuren. Anno 1651, (1651).

SAM., *K Impots maisons*, VIII 1: Restanten vanden vijfen-twintichsten penninck, gestelt opde huysueren in novembri 1655, te ligten in de parochien van S. Rombouts, O.L.V., Sint Jan en Sinte Catharina, (1655).

SAM., *K Impots maisons*, IX 2: Den twintichsten penninck, opgenomen op de huysen ende erffven int jaer 1658, getrocken vuyt de cohieren van het jaer 1655. O.L.V. prochie, (1659).

SAM., *K Impots maisons*, X 1: Collectatie vande XXV^{en} penninck vande huysueren gestelt inden jaere 1671. Sint Rombouts beginnende aende Grootbrugge Molsyde. Ontfanck van den XXV^{en} penninck gestelt op de huijshueren 1671 op de Grootbrugge thuijs Portugael. Hooghe seijde Onse Lieve Vrouwe prochie. Sinte Peeters prochie. Sint Jans prochie. Sinte Cathelijne prochie, (1671).

SAM., *K Impots maisons*, X 2: Cohier vanden 25^e penninck op de huijshueren gestelt anno 1674. Leege seijde van Sint Rombout prochie. Hooge sijde van Ons Lieve Vrouwe prochie. Hooge syde. Sinte Peeters parochie. Sinte Jans prochie. Sinte Cathelijne parochie, (1674).

SAM., *K Impots maisons*, XI 2: Cohier vanden XX^{en} penninck op de huijshueren gestelt 1698 van de hooghe sijde van Onse Lieve Vrouwe. Cohier vanden penninck op de huijshueren A^o 1698 vande leeghe sijde van Onse Lieve Vrouwe, (1698).

SAM., *K Impots maisons, XII 1: Cohier vanden XXen penning, geligt anno 1700. Leeghe seijde van O.L. Vrouwe parochie. Parochie van Sinte Peeters. Parochie van Sinte Jans. Parochie van Sinte Cathelijnen, (1700-1701).*

SAM., *K Impots maisons, XII 2: Cohier vanden XX^{en} penning, ingezameld anno 1701. Leeghe sijde van Sint Rombauts parochie. Hooghe sijde van Onse Lieve Vrouwe parochie. Leeghe sijde van de parochie van Onse Lieve Vrouwe. Parochie van Sinte Peeters. Prochie van Sinte Jans. Parochie van Sinte Cathlijnen, (1701).*

SAM., *K Impots maisons, XIII 19: Cohier van Onse Lieve Vrouwe prochie. Hooghe seijde, (1704).*

SAM., *K Impots maisons, XIII 20: Cohier van Onse Lieve Vrouwe prochie. Leeghe seijde, (1704).*

SAM., *K Impots maisons, XIII 21: Cohier van Onse Lieve Vrouwe prochie. Hooghe seijde, (1708).*

SAM., *K Impots maisons, XIII 22: Cohier van Onse Lieve Vrouwe prochie. Leeghe seijde, (1708).*

SAM., *K Impots maisons, XIII 23: Cohier van Onse Lieve Vrouwe prochie. Hooghe seijde, (1711).*

SAM., *K Impots maisons, XIII 24: Cohier van Onse Lieve Vrouwe prochie. Hooghe seijde, (1713).*

SAM., *K Impots maisons, XIII 25: Cohier van Onse Lieve Vrouwe prochie. Leeghe seijde, (1713).*

SAM., *K Impots maisons, XIII 26: Cohier van Onse Lieve Vrouwe prochie. Leeghe seijde, (1722).*

SAM., *K Impots maisons, XIII 27: Cohier van Onse Lieve Vrouwe parochie. Hooghe seijde, (1722).*

SAM., *K Impots maisons, XIII 28: Cohier van Onse Lieve Vrouwe parochie. Hooghe seijde, (1723).*

SAM., *K Impots maisons, XIII 29: Cohier van Onse Lieve Vrouwe parochie. Leeghe seijde, (1723).*

SAM., *K Impots maisons, XIII 30: Cohier van Onse Lieve Vrouwe parochie. Hooghe seijde, (1724).*

SAM., *K Impots maisons*, XIII 31: *Cohier van Onse Lieve Vrouwe parochie. Leeghe seijde*, (1724).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 32: *Cohier van Onse Lieve Vrouwe parochie. Hooghe seijde*, (1725).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 33: *Cohier van Onse Lieve Vrouwe parochie. Leeghe seijde*, (1725).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 34: *Cohier van Onse Lieve Vrouwe parochie. Hooghe seijde*, (1726).

SAM., *K Impots maisons*, XIII 35: *Cohier van Onse Lieve Vrouwe parochie. Leeghe seijde*, (1726).

SAM., *K Impots maisons*, XIV 3: *Cohier van Onse Lieve Vrouwe parochie. Leeghe seijde. Cohier van Onse Lieve Vrouwe parochie. Hooghe seijde*, (1746-1749).

Parochie van Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk

SAM., *K Impots maisons*, II 2: *Tboeck vanden Xen ende XXen penninck, opghelicht anno XV° ende LIX, den tweetsten augusti. Onser Vrouwen prochie. Hanswyck prochie. Sinte Peters prochie*, (1559), fol. 88r^o-94v^o.

Omschrijving

Slechts sporadisch vermelden schepen- en notarisakten de effectieve bewoners van het huis. De confrontatie met de penningkohieren die de eigenaars, maar ook de eventuele huurders opsommen is in dit verband noodzakelijk.

Mechelen beschikt over een uitgebreide reeks belastingkohieren van de 10de, 20ste, 25ste en 40ste penning vanaf het midden van de 16de tot het midden van de 18de eeuw. Deze penningkohieren zijn registers waarin de belastinggaarder de stedelijke belasting noteerde van de 10de, 20ste, 25ste en 40ste penning, respectievelijk 10 %, 5 %, 4 % en 2,5 % van de geschatte jaarlijkse huuropbrenst van het onroerend goed in de binnenstad.

Per parochie, per straat en per huis vermeldde de belastinggaarder beknopte gegevens, zoals de naam van de eigenaar ("p." of "prop.": de "proprietaris"), de eventuele huurder ("h."), het beroep van de huurder, de geschatte jaarlijkse

huurwaarde van het huis en het te betalen belastinggeld.

Vaak is het moeilijk aan de hand van deze summiere opsommingen de juiste situering van het onderzochte pand te bepalen. Niet alle registers bevatten namelijk straatnamenlijsten en in verscheidene kohieren werden geen of slechts sporadisch huisnamen genoteerd. Bovendien droegen niet alle huizen tijdens het Ancien Régime een naam. Panden die geruime tijd leeg stonden en woningen met een zeer geringe jaarlijkse huurwaarde waren vrijgesteld van belastinggeld.

Belangrijk is het vinden van de looproute van de belastinggaarder. De rangorde van de opsomming van de opeenvolgende huizen in de straat werd namelijk in verscheidene registers gedurende een ruime periode herhaald. Toch blijft het nachecken van de percelen in de buurt steeds een noodzakelijke vereiste voor een juiste interpretatie van de gegevens. Soms werden huizen namelijk samengevoegd of gesplitst. Soms groeide een achterhuis uit tot een afzonderlijk pand en werden in de kohieren plots meer of minder namen opgesomd. De vermelding van een nieuwe naam boven de doorgeschrapte naam van de "propriëtaris" duidt een eigenaarswissel aan.

Aan de hand van de penningkohieren is het mogelijk de waarde van het huis te vergelijken met de waarde van de overige huizen in de straat, de buurt of de stad.

Toegang

De beknopte opsommingen in de penningkohieren zijn moeilijk te interpreteren, wanneer de huisnamen ontbreken en wanneer men over onvoldoende, aanvullende informatie beschikt. Reeds gekende eigenaars, de steeds terugkerende looproute en de dikwijls jarenlang onveranderde belastingbedragen, zijn een hulpmiddel bij het oriënteer- en zoekwerk. Indien een bedrag zonder aanslagwijziging plots de hoogte inging, vond mogelijk een verbouwing of verfraaiing van het huis plaats.

Het oudste Mechelse penningkohier van 1544 is gemakkelijk toegankelijk dankzij de klapper op de straatnamen vooraan in het register. Vanaf 1559 is de indeling opgebouwd op de parochiale indeling van de stad. De kohieren van 1559, 1578 en 1599 bevatten veelvuldige vermeldingen van huisnamen en zijn dus handig consulteerbaar.

3.3.8. Belastingkohieren op de schouwen in de huizen

Inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 137-138.

Periode

1632, 1638, 1643 en 1671

Referenties per parochie

Sint-Romboutsparochie (hoge en lage zijde)

SAM., *K Impots Cheminées*, 1: *Cohier van XX stuyvers op elcke schouwe in S. Rombouts prochie. Om gegaen int jaer 1632 om d'op haelen vant schaugelt inde wijcke van Portegael in Sinte Rombauts prochie 1632. Schouw gelt tot twintich stuyvers elcke schouwe opgenomen in Onser L. Vrouwen prochie in julio XVI^c XXXII par joncheer Jan van Ophem tresorier, her Henrick Couthals schepen ende Caerle vanden Wiele beginnende aende Grootbrugge aende Guldestrate. Schouwen opgenomen in Ons L. Vrouwen prochie opde zyde van de Steere. Actum 6 july 1632. Sinte Cathlynen prochie. Schouw ghelt opgenomen den 6^{en} july 1632 ten advenante van eenen gulde voor elcke schouwe, (1632).*

SAM., *K Impots Cheminées*, 3: *Portugaelsche wyck. Cohier van het schaugelt opgenomen door heer ende meester Dionijs Bruytsma ende her Franchois de Grauw als commissarissen daer toe gecommiteert opden 11 july 1645 tegens 1 gulden de schauw, (1645).*

De schouwen van de huizen van de leden van de Grote Raad werden niet genoteerd.

Parochie van Sint-Catharina

SAM., *K Impots Cheminées*, 1: *Cohier van XX stuyvers op elcke schouwe in S. Rombouts prochie. Om gegaen int jaer 1632 om d'op haelen vant schaugelt inde wijcke van Portegael in Sinte Rombauts prochie 1632. Schouw gelt tot twintich*

stuyvers elcke schouwe opgenomen in Onser L. Vrouwen prochie in julio XVI^c XXXII par joncheer Jan van Ophem tresorier, her Henrick Couthals schepen ende Caerle vanden Wiele beginnende aende Grootbrugge aende Guldestrate. Schouwen opgenomen in Ons L. Vrouwen prochie opde zyde van de Steere. Actum 6 july 1632. Sinte Cathlynen prochie. Schouw ghelt opgenomen den 6^{en} july 1632 ten advenante van eenen gulde voor elcke schouwe, (1632).

Parochie van Sint-Pieter

SAM., K Impots Cheminées, 4: Quoiyr van Sinte Peeters prochie raeckende de schouwen, (1671).

Parochie van Onze-Lieve-Vrouw over de Dijle (hoge en lage zijde)

SAM., K Impots Cheminées, 1: Cohier van XX stuyvers op elcke schouwe in S. Rombouts prochie. Om gegaen int jaer 1632 om d'op haelen vant schaugelt inde wijcke van Portegael in Sinte Rombauts prochie 1632. Schouw gelt tot twintich stuyvers elcke schouwe opgenomen in Onser L. Vrouwen prochie in julio XVI^c XXXII par joncheer Jan van Ophem tresorier, her Henrick Couthals schepen ende Caerle vanden Wiele beginnende aende Grootbrugge aende Guldestrate. Schouwen opgenomen in Ons L. Vrouwen prochie opde zyde van de Steere. Actum 6 july 1632. Sinte Cathlynen prochie. Schouw ghelt opgenomen den 6^{en} july 1632 ten advenante van eenen gulde voor elcke schouwe, (1632).

SAM., K Impots Cheminées, 2: Schouwghelt tot twintich stuyvers elcke schouw opgenomen in Onse L. Vrouwe prochie in meiye XVI^c XXXVIII beginnende aende Grootbrugge aende Guldestraet, (1638).

Omschrijving

Eén van de belastingen die het Mechelse stadsbestuur inde op de zogenaamde uiterlijke tekenen van welstand, was de belasting op het aantal schouwen in de huizen. Deze registers vermelden de eigenaars, de huurders, het aantal schouwen en het verschuldigde belastinggeld.

Toegang

De gegevens in de belastingkohieren op de schouwen werden per parochie en per straat geordend.

3.3.9. Notariële akten

Bewaarplaats

Stadsarchief Mechelen en Rijksarchief Antwerpen

Inventaris van het notariaatsarchief bewaard in het Mechelse stadsarchief

R. DE ROO, J. VERBEEMEN en H. VAN INGELGEM, *Inventaris der notariële protocollen, (Stad Mechelen. Uitgaven van het stadsarchief, dl. 2)*, Mechelen, 1950.

Inventaris van het notariaatsarchief bewaard in het stadsarchief te Mechelen en het rijksarchief te Antwerpen

Notarissen van het arrondissement Mechelen en hun minuten sinds het ontstaan van het notariaat tot op heden, z.pl, 1957.

Regesten met samenvattingen van de akten van de notarissen Adolf Van De Venne (1579-1627) en Guido De Hondecoutere (1552-1600) met persoons-, gemeenten-, huisnamen- en beroepsregisters

SAM., *Bibliotheek leeszaal, 9097: G. ROGGEMAN, Mechelen. Notaris Adolf Van De Venne 1579-1627, (onuitgegeven regesten), 3 dln., 8 bdn., (Blaasveld), z.j.*

SAM., *Bibliotheek leeszaal, 9098: G. ROGGEMAN, Mechelen. Notaris Guido De Hondecoutere 1552-1600, (onuitgegeven regesten), (Blaasveld), z.j.*

Referenties

SAM., *Notariaat, inventarisnummer: Naam van de notaris, (datering).*

RAA., *Notariaat Mechelen, inventarisnummer: Naam van de notaris, (datering).*

Periode

Vanaf 1560

Vanaf 1472

Omschrijving

Het notariaatsarchief bevat verscheidene types documenten met betrekking tot onroerend goed, zoals verkoopsovereenkomsten, huwelijkscontracten, testamenten en verdelingen na overlijden. Het meest interessant zijn de boedelinventarissen van de sterfhuizen met een opsomming per kamer van het huisraad, het meubilair en de losse interieuraankleding, zoals de wandbespanning, de spiegels en de gordijnen.

Toegang

Het notariaatsarchief werd per notaris chronologisch geordend. Toch is het opzoekwerk zonder referenties problematisch. Gelijkzeitig waren te Mechelen namelijk verscheidene notarissen actief en met uitzondering van de regesten van de notariaatsarchieven van Adolf Van De Venne (1579-1627) en Guido De Hondecoutere (1552-1600) is er momenteel geen ontsluiting voorhanden.

Indien men niet op de hoogte is van de zogenaamde "huisnotaris" van de familie, is het blinde zoeken in het notariaatsarchief een zeer arbeidsintensieve opdracht. Met behulp van verwijzingen naar de naam van de notaris en de datum van de akte in andere juridische documenten, zoals de schepenakten en de registers van de weeskamer, wordt het zoekwerk een stuk doelgerichter en gemakkelijker.

3.3.10. Procuratoria

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 91-92.

Indexen op familienamen, plaatsnamen, straten, gebouwen en instellingen, opgesteld door de "Vrienden van het archief"

Stad Mechelen. Indices op de reeks procuratoria, Verzamelband n° 2, reg. 6 tot en met 10, (1572-1602).

Stad Mechelen. Indices op de reeks procuratoria, Verzamelband n° 5, reg. 21 tot en met 27, (1716-1795).

De overige verzamelbanden zijn in voorbereiding.

Referentie

SAM., *G Procuratoria*, 1-27: *Procuratoria*, (1507-1795).

Periode

1507-1795 (met hiaten)

Omschrijving

De procuraties of machtigingen zijn volmachten voor vaak niet aanwezige personen voor allerlei transacties, zoals de verkoop of de aankoop van onroerend goed, het innen van huurgeld, het hypothekeren van een eigendom, het bezetten van een rente en het transporteren van een rente.

Toegang

Tot voor kort waren de procuratoria nauwelijks toegankelijk. Dit probleem werd opgelost door de "Vrienden van het

archief" die indexen op familienamen, plaatsnamen, straten, gebouwen en instellingen opstelden.

3.3.11. Testamenten

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 93-94.

Referentie

SAM., *H Testaments*, I 1-26: Testamenten, (1505-1796).

Periode

1503-1796 (met hiaten)

Omschrijving

Alle testamenten, gepasseerd voor de schepenen van de stad of gepasseerd voor een notaris en nadien bekrachtigd door twee schepenen, zijn vanaf 1503 samengebracht in een speciaal register. Deze documenten bevatten onder meer de naam en het beroep van de erflater, zijn familieconnecties, zijn woonplaats, de datum van het testament en de naam van de notaris die het testament opstelde.

Toegang

Bij de reeks testamenten werden geen klappers gevoegd. Deze documenten zijn bijgevolg zeer moeilijk toegankelijk.

3.3.12. Bescheiden van de weeskamer

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 94-98.

Referenties

SAM., *I Weeskamer*, I 1-207: Registers van de weesmeesters, (1510-1805).

SAM., *I Weeskamer*, II 1-9: Rekeningen van de voogden ingediend bij de weesmeesters, (1530-1794).

SAM., *I Weeskamer*, III 1: Rekeningen en staten gepasseerd voor de commissarissen van de wet, (1712-1738).

SAM., *I Weeskamer*, III 2: Rekeningen en staten gepasseerd voor de commissarissen van de wet, (1738-1750).

SAM., *I Weeskamer*, IV 1-24: Dagvaardingen voor de weeskamer, (1649-1795).

Periode

1510-1805

Omschrijving

Wanneer één van beide ouders bij zijn overlijden één of meerdere minderjarige kinderen (jonger dan 25 jaar) naliet, was men verplicht voogden of "momboors" aan te stellen, om te voorkomen dat deze kinderen van hun erfenis zouden beroofd worden. Drie oppervoogden of weesmeesters ("de oppermomboirs") in dienst van de stad waren belast met de controle of oppervoogdij van de voogden.

De voogden waren verplicht binnen de maand een inventaris op te stellen van alle onroerende en roerende ("haeffelijcke ende erfelijcke") goederen die zich in het sterfhuis bevonden. Deze staten van goed, door de klerk van de weesmeesters

samengebracht in de registers van de weeskamer, geven een volledige opsomming van alle bezittingen van de overledene met de inboedel van zijn sterfhuis en al zijn schulden en baten.

Boedelinventarissen zijn de "crème de la crème" voor het huizenonderzoek. Ze bevatten tal van gegevens over het beroep van de overledene, zijn eventuele handelsactiviteiten en zakenrelaties, de samenstelling van zijn gezin, de namen en de leeftijd van zijn kinderen, zijn bezittingen, kleding, juwelen, kunstwerken, bibliotheek en de aankleding en meubilering van zijn woning.

Dikwijls is het mogelijk de looproute te achterhalen die bij het opstellen van de inventaris van het sterfhuis werd gevolgd, en op deze manier het verband te leggen tussen de beschreven kamers en de kamers die zich momenteel in het gebouw bevinden. Waar waren het kantoor ("het comptoir"), het mooiste salon ("de salette"), de keuken, de eetkamer, de waskamer en de slaapkamers gesitueerd? Welke kamers waren met goudleer of papier behangen? Welke bespanning bevatten de kamerhoge lambriseringen? Bij 18de-eeuwse prestigieuze hotels van kapitaalkrachtige personen waren zijdedamast, Indische of Europese sits (geschilderd of bedrukt katoen) en schilderijen met mythologische voorstellingen en idyllische landschapstaferelen schering en inslag.

Toegang

In schepenakten en notariële akten wordt herhaaldelijk verwezen naar de registers van de weeskamer. Zelfs indien men niet over deze aanduidingen beschikt, is het mogelijk op een doeltreffende manier de gegevens in deze documenten te consulteren. Alle akten van de 207 registers van de weesmeesters vanaf 1510 tot en met 1805 werden namelijk door de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde Afdeling Mechelen voorzien van samenvattingen met huisnaam- en persoonsregisters.

Akten van de weeskamer van de stad Mechelen. Regesten, 1510-1805, Mechelen, 1986-2004.

3.3.13. Cijnzenboeken van de stad

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 128.

Periode

1357-1807

Referenties

SAM., *K Censiers*, 1 (safe 2 rek 3): Cijnzen en pachten binnen en buiten Mechelen onder Lodewijk van Male, (vanaf 1357).

SAM., *K Censiers*, 2: *Der stad chys*, (tweede helft van de 15de eeuw).

SAM., *K Censiers*, 3: *Copie van den chyns-boeck deser stadt Mechelen vernieuwt door ordre van joncker Carolus-Franciscus Van der Laen ende her Judocus Betrams, tresoriers sijnde, als dan rentmeester deser stadt her Jan Baptista Parasiers. Het vervolgh van den cheyns boek aengaende de stad ende gemeynte van Mechelen. Registre des cens competentes à la ville de Malines*, (1761, 1794-1798 en 1805-1807).

SAM., *K Censiers*, 5: Cijnzen, (18de eeuw).

Omschrijving

In het algemeen bevatten cijnzenregisters de opsomming van de eeuwige, onveranderlijke bedragen van de landcijnzen die de eigenaars van bepaalde huizen aan de initiële landheer en zijn erfgenamen verschuldigd waren voor het gebruik van de grond waarop het huis was gebouwd. De roots van dit fiscale systeem gaan terug tot de vroegste geschiedenis van de stad.

Landcijnzenboeken, waarin de private "dominus fundi" alle transacties met betrekking tot de gebouwen op zijn cijnsgrond noteerde, zijn in het Mechelse stadsarchief niet be-

waard. Wel bevat het archief talrijke cijzenboeken die toebehoorden aan de stad, de vorst, kerken, kloosters en liefdadigheidsinstellingen.

De cijzenboeken van de stad vermelden per straat de namen van alle eigenaars van gebouwen die op cijnsgrond van de stad waren opgetrokken met het bedrag van de landcijns dat de eigenaar van het huis aan de stad verschuldigd was en de dag waarop de cijns verviel en dus opnieuw moest worden betaald.

Toegang

De cijzenboeken van de stad zijn meestal ingedeeld per parochie en per straat. Het tweede register (K Censiers, 2) is gemakkelijk consulteerbaar aan de hand van de naamklapper van de eigenaars van de huizen die aan de stad cijns- of huurgeld verschuldigd waren. De index van het vijfde register vermeldt de namen van de eigenaars of de namen van de huizen (K Censiers, 5).

3.3.14. Cijnzenboeken van de vorst met betrekking tot de stad en de jurisdictie van Mechelen

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 202-203.

Periode

1594, 1651, 1696 en 1720

Referenties

SAM., *V Province. Finances, 1: Register van allen den grontchynsen die onsen genaedigen heere den coninck als heer vander stadt Mechelen heffende is op diversche huysen ende gronden van erven gelegen binnen der voorschreven stadt ende jurisdictie der selver*, (1594).

fol. 1r°: "Sinte Rombouts prochie"
 fol. 133r°: "Vrouwen prochie"
 fol. 177r°: "Sinte Catlynen prochie"
 fol. 189r°: "Sint Jans prochie"
 fol. 152r°: "Sinte Peeters prochie"
 fol. 133r°: "Neckerspoel prochie"
 fol. 157r°: "Hanswyck"
 fol. 171r°: "Muijsen"
 fol. 189r°: "Hevere"
 fol. 197r°: "Hombeke"
 fol. 210r°: "Leest"
 fol. 221r°: "Heffen"

SAM., *V Province. Finances, 2: Registre des cens seigneuriaux dus à la recette générale des domaines de sa majesté, sous la ville et province de Malines*, (15 oktober 1651).

SAM., *V Province. Finances, 3: Register van allen den grontchijnsen die onsen genaedighen heere den coninck als heere van Mechelen ende jurisdictie der selver heffende is*

op diversche huysen ende gronden van erfven gelegen binnen de voorschreve stadt ende jurisdictie der selver, (1696).

SAM., V Province. Finances, 4: Register van allen den grondtchijnsen die onsen genaedigen heere den keijser ende coninck als heere van Mechelen ende jurisdictie der selver heffende is op diversche huysen ende gronden van erfven gelegen binnen de voorschreve stadt ende jurisdictie der selver, (1720).

Omschrijving

De cijzenboeken van de vorst bevatten een opsomming van de landcijzen die men in de stad en de jurisdictie (het rechtsgebied van de vorst) aan de vorst verschuldigd was.

Toegang

In de cijzenboeken van de vorst werden de cijzen in de Mechelse binnenstad per parochie en per straat geordend. Nadien volgen de cijzen in de gehuchten en de omliggende dorpen van het district, zoals Hever, Muizen met het gehucht Hofstade, Hombeek, Leest, Heffen, de gehuchten Hanswijk, Geerdegem en Adegem met Winket, Battel, Pennepoel, Nekkerspoel en Nieuwland.

3.3.15. Cijnzen- en rentenboeken van kerken, kloosters en liefdadigheidsinstellingen bewaard in het stadsarchief

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 161-164, 175-176, 178 en 180-182.

H. INSTALLÉ, *Inventaris van het fonds Leliëndaal op het stadsarchief te Mechelen*, Mechelen, 1984, p. 113-114.

Periode

Vanaf de 13de tot het einde van de 18de eeuw

Referenties van cijnzenboeken van kerken, kloosters en liefdadigheidsinstellingen vanaf de 13de tot en met de eerste decennia van de 16de eeuw, bewaard in het Mechelse stadsarchief

Het broederschap van Onze-Lieve-Vrouw in de Sint-Romboutskerk

SAM., *P Eglise S. Rombout*, IV 1: *Dit is der erf tsys toe behoerende Onse Liever Vrouwen bruerscap toeter saterdach missen in Synte Rombouts kercke te Mechlen bewyst int jaer onss heeren dusent vierhondert ende tachentich*, (1480).

De Heilige Geesttafel van de Onze-Lieve-Vrouweparochie

SAM., *P Eglise Notre Dame*, II 1: *Dit is den chys boec vanden renten ende chyze toebehoerende den Heylige Geest van Ons Vrouwen te Mechelen waer van dboec gemaect ende vernuwt es int jaer ons heeren XIIIIC ende LVIII*, (1458).

De Heilige Geesttafel van de Sint-Pietersparochie

SAM., *P Eglise SS Pierre & Paul*, I 1: *Dit es den chijs die toe behoert den Heylighen Gheest van Sente Peeters te Mechelen int jaer ons heeren doen men screef dusentich vierhondert ende sesse te kersavonde*, (1406).

De Heilige Geesttafel van de Sint-Katelijneparochie

SAM., *P Eglise S Kath*, I (Safe II rek 1): Cijnsboek van de Heilige Geesttafel van de Sint-Katelijnekerk, (14de eeuw).

Het klooster van de dalscholieren van Hanswijk

SAM., *P Eglise N.D. d'Hanswijck*, I 1: Goederen verworven of verkocht door het klooster van Hanswijk in de 13de, 14de en 15de eeuw, (13de - 15de eeuw).
(169 schepenakten in het Latijn en het Nederlands)

De Heilige Geesttafel van de Hanswijkparochie

SAM., *P Eglise N.D. d'Hanswijck*, I 2: *Dits de thins dien men sculdich es den Heylegghen Gheest van Hansuike*, (tweede helft van de 15de eeuw).

SAM., *P Eglise N.D. d'Hanswijck*, I 3: *Dits de chijs ende de rente toebehoerende den Heyligen Gheest van Hanswijc waer af dit boeck ghemaect ende vernieut bi Jacob vanden Putte ende Jacob de Vos heylichgeestmeesters int jaer ons heeren XV^c ende XXIII*, (1523).

Het norbertinessenklooster van Leliëndaal

SAM., *Leliëndaal*, 490: *Dit sijn de renten dier de petancie van Leliendale beseghelde brieve af heeft*, (14de eeuw).

SAM., *Leliëndaal*, 491: *Dit sijn die renten vander pietantien des godshuis van Leliendale in erftsise, in hueringen ende in coorne int jaer ons Heren M.CCCC. ende achte. Anno domini M^o CCCC^o LVIII° innovatus census putancie Vallis Liliorum. Dit sijn de chysen der pitancien van Leliendale toebehorende die ghemaect was a^o XV^c XXIII by my Jan Michiels*, (1408, 1458 en 1523).

Het augustinessenklooster van Bethanië

SAM., *Q Couvent de Bethanie*, II 3: *Register voor al de goederen, soo huijsen, hoeven, landen, bempden, boschen, wateren, als renten, cheijnsen en erfpachten, jegenwoordich*

toebehoorende Onse L. Vrouwen cloistere genaempt Bethanien, (15de - 17de eeuw).

Het cisterciënzerinnenklooster van Muizen

SAM., *Q Couvent de Muysen*, II 1 (safe II): *Dit syn erfelike tsyse toebehorende den goedshuse van Musene in den jare ons Heren dusent vierhondert vierentwintich*, (1424).

SAM., *Q Couvent de Muysen*, III 1 (safe II rek 2): *Cijnsboek van het klooster*, (eerste helft van de 15de eeuw).

SAM., *Q Couvent de Muysen*, III 2: *Dit syn erfelike tsise toebehorende den goodshuse van Musene in den jare ons Heeren dusent vierhondert LIIII*, (1454).

SAM., *Q Couvent de Muysen*, III 3: *Dit sijn die erfchyse die men jaerlyx gheeft van den goeden te kersmisse te betalene*, (tweede helft van de 15de eeuw).

SAM., *Q Couvent de Muysen*, III 4: *Den ouden register der goederen des kloosters*, (15de eeuw).

SAM., *Q Couvent de Muysen*, III 5: *Dits my vrou Sofie Pauels chysboeck A° 1521*, (1521).

De infirmerie van het Groot Begijnhof

SAM., *R Béguinage*, 1 (Safe II rek 1): *Dit es de chens van der fermerien binnen shoves te kersavonde ende te sente Jans messe anno domini M° CCC° XXIII°*, (1323).

De Kiste van het Groot Begijnhof

SAM., *R Béguinage*, 2 (Safe II rek 1): *Dit es d'aelmoessen kisten vanden armen beghinen binnen den beghinhove van Mechelen iaerlijx ende erfelycke chijs die hen ghegeven es ende dien si ghecocht hebben binnen der stadt ende buten*, (1359 met kopiën van akten vanaf 1245).

De ziekelieden

SAM., *S Lépreux Ziekeliëden*, II 1 (Safe II): *Dit es den tsys*

die toe hoert der goeds huse vanden ziekliede by Mechelen anno domini M CCC XXX, (1330).

SAM., *S Lépreux Ziekeliëden*, II 2 (Safe II): Dit es die tseins die toe hoert den gods huse vander ziekerliede bi Mechelen int iaer ons heren M^o CCC^o LXXI, (1371).

SAM., *S Lépreux Ziekeliëden*, III 1 (Safe II): Dit es den tsys die toe behoert den godshuyse vand' ziekliede buyten Mechelen ende dit boec was ghescreven int jaer ons heren doen men screef M CCCC ende XXXVIII XII daghen in november, (12 november 1438).

SAM., *S Lépreux Ziekeliëden*, III 2 (Safe II): Dit es den tsys die toe behoert den godshuyse vander ziekelieden buyten Mechelen ende dit boec was ghescreven int jaer ons heren doen men screef M CCCC ende achtenveertigh XII daghe in october, (12 oktober 1448).

Het Sint-Jacobsgodshuis

SAM., *Visverkopersambacht*, 427 A (safe rek 4) (olim *S Hospices S. Jacques*, I 1): Cijnsboeken en cijnsregisters van het Sint-Jacobsgasthuis, (1400, 1419, 1426 en 1454).

SAM., *Visverkopersambacht*, 427 B (safe rek 4) (olim *S Hospices S. Jacques*, I 2): Dit boec hout in alsulken chijs als toebehorende Sint Iacops gasthuys binnen Mechelen ende was ghemaect int jaer ons Heeren XIII^{II}^c ende LXXI, (1471).

SAM., *Visverkopersambacht*, 427 C (safe rek 4) (olim *S Hospices S. Jacques*, I 3): Dit boec hout in alsulken chijs als toebehorende Sint Iacops gasthuys binnen Mechelen ende was ghemaect int jaer ons Heeren XIII^{II}^c ende LXXI, (1471).

Omschrijving

Zoals elders waren de geestelijken te Mechelen en omgeving gedurende eeuwen zeer sterk begaan met het registreren van hun eeuwigdurende rechten en plichten en droegen ze op een secure manier zorg voor het bewaren van hun geschreven documenten die betrekking hadden op de inkomsten uit hun onroerend goed. Op basis van de cijnsboeken van de religieuze instellingen gaat de aanvang van de bewonershistoriek te Mechelen terug tot de eerste helft van de 13de eeuw.

In een aantal van deze cijzenboeken zijn ook de inkomsten van de renten genoteerd. Verscheidene huizen dienden namelijk als onderpand voor het afsluiten van een aflosbare of eeuwigdurende rente. De verkoop van een rentebrief bood de mogelijkheid aan een persoon die zich in een krappe financiële situatie bevond, van een privé-persoon, een klooster of een charitatieve instelling een som geld te lenen, die geleidelijk over een korte of lange periode mits intrest werd afbetaald. Vaak schonk een bemiddeld persoon bij testament aan een kerk of een klooster de renten op een huis als compensatie voor een eeuwigdurende jaarmis na zijn overlijden, een dankbare bron van inkomsten voor de religieuzen.

Toegang

Frans Berlemont transcribeerde verscheidene gegevens uit cijzen- en rentenboeken vanaf de 13de eeuw. Als referentie hanteerde hij enkel de afkorting van het register zonder foliovermelding. Toch is het opzoekwerk gemakkelijk. De meeste cijzen- en rentenboeken zijn namelijk geordend per straat en vaak keert dezelfde indeling terug.

De registers bevatten een korte opsomming van concrete gegevens, zoals de namen van de cijns- en renteplichtigen, de eventuele naam van het huis, het verschuldigde bedrag van de cijns of de rente en de dag waarop dit bedrag moest worden uitbetaald. De cijzen waren zeer lage bedragen die gedurende eeuwen onveranderd bleven.

3.3.16. Cijnzen- en rentenboeken van kerken, kloosters en liefdadigheidsinstellingen bewaard in het archief van het Mechelse O.C.M.W.

Vermelding in de inventaris

F. BETERAMS, *Inventaris van het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand van Mechelen*, dl. 1, Mechelen, 1956, p. 144, 235-236, 300, 393-394, 470 en 552.

F. BETERAMS, *Inventaris van het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand van Mechelen*, dl. 2, Mechelen, 1957, p. 786, 955 en 1004.

Periode

Vanaf de 13de tot en met de 18de eeuw

Referenties van cijnzen- en rentenboeken van Heilige Geest-tafels, gasthuizen, godshuizen, het Groot Begijnhof en de Kiste van het Groot Begijnhof vanaf 13de tot en met de 15de eeuw bewaard in het O.C.M.W.-archief

De Heilige Geesttafel van de Sint-Romboutsparochie

SAM., *O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8203: Inde name sfader ende sons ende shelechs ghees. Dit es de chens shelechs ghees in Mechelne. Boec beghint up den hoernec der Boengaertstrate*, (13de - 14de eeuw).

SAM., *O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8203a: Dit es tselecs gheests cheyns*, (1320).

SAM., *O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8204: Dit es de seens die men sculich es iaerlijchs den heileghen gheest van Sinte Rommouts ende was geschreven inden jare ons heren dat men screef M CCC XXXIX*, (1339).

SAM., *O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8205: Dit es die cseins die men sculich es iaerlex der heilighen gheest van Sinte Rommouds. Ende was geschreven int jaer ons heren dat men screef M CCC ende L*, (1350).

De Heilige Geesttafel van de Onze-Lieve-Vrouweparochie

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8405: Eert ende cheyns boeck ende van andere goederen den H. Geest competerende. De anno 1388, (1388).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8406 en 8407: Dit es den tsijs die den heyl. van Onser Vrouwen te Mechelen heeft ende weder uutgheeft. Ghestelt int jaer ons heren M CCCC te kersavonde, (1400).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8408: Dit es tsijsboec van den renten ende cijse toebehoerende den Heiligen Gheest van Onser Vrouwen te Mechelen, ende achter den cijs die si weder betaelt. Daer af dit boec ghemaect ende vernuwet es int jaer ons Heren M CCCC XXVI te kersavonde, (1426).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8409: Dit es den chijs boec van den renten ende chijsse toebehoerende den Heiligen Gheest van Onser Vrouwen te Mechelen, waer van dboec ghemaect ende vernuwt es int jaer ons Heren MCCCC^c ende LVIII, (1458).

De Heilige Geesttafel van de Sint-Jansparochie

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8480: Dit es tcijsboec vanden renten ende cijse toebehoerende den Heiligen Gheest van Sinte Jans te Mechlen, welc boec ghemaect ende vernuwet es int iaer ons Heren M CCCC ende XXV, (1425).

Het Onze-Lieve-Vrouwgasthuis

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8866: Dits dontfanc van kersavonde LXII en LXIII, (1363).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8867: Dit es den tseins die den gasthuse toe behoert van Onser Vrouwen die hem verscint Joannis in 't jaer ons Heeren M CCC (LXXX) IIII, (1384-1388).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8870: Dit sijn die renten ende den cijs toebehoerende den gasthuyse van Onser Vrouwen te Mechelen, waer af dit boec ghemaect es ende vernuwet int iaer ons Heren M IIII^c XXVIII, (1428).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8871: Dit sijn de renten ende den chijs toebehorende den gasthuysse van Onser Vrouwen te Mechlen, waer af dit boec ghemaect es ende vernuwet int jaer ons Heren M IIII ende LXV, (1465).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8872: Cijnzen en renten en cijnzen van het Onze-Lieve-Vrouwgasthuis, (1473).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 8873: Renten en cijnzen van het Onze-Lieve-Vrouwgasthuis, (1465).

Het gasthuis van de Heilige Drievuldigheid

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 9015: Dit sijn die renten ende chijs die toebehoren den gasthuys vander Heylegher Drievuldicheit aen Sinte Kathelinen porte binnen Mechelen ende die hem jaerlix vallen ghelijc hier volcht, waer af dat dit boec ghemaect vernuwet ende gheordineert waert vuten ouden boeke, (Kerstmis 1346).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 9016: Dit es den tsijs die toebehoren den gasthuse der Heylegher Drie Vuldicheit staende binnen Mechelen aen Sente Kathelinen poerte, welken tsijs oft renten te gader gheordineert ende bescreven waren vut den ouden boeken ende scepenen brieven die tgasthuus liggende heeft int jaer ons Heren M CCCC ende XI, (1411).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 9017: Dit es den chijs boec toebehorende den gasthuse der Heiligher Drievuldicheit aen Sente Katelinen poorte ende was ghemaect int jaer ons Heren M CCCC ende XXIII, (1423).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 9018: Dit sijn die renten ende chijs die toebehoren den gasthuus vander Heylegher Drievuldicheit aen Sinte Kathelinen porte binnen Mechelen ende die hem iaerlix vallen ghelijc hier na volcht, waer af dit boec ghemaect, vernieut ende gheordineert wert vuten ouden boeke ... int iaer ons Heren M CCCC ende XXXVII te Sinte Iansmisse, (1437).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 9019: Dit sijn die renten ende chijs die toebehoren den gasthuysse vander Heiligher Drievuldicheit aen Sinte Kathelinen porte binnen Mechelen ende die hem jaerlicx vallen ghelyc hier nae volcht, waer af dit boec ghemaect, verniewet ende gheordineert waert vuten ouden boeke ... int jaer ons Heeren dusent vierhondert ende sevenenvijftich te Kerstmis, (1457).

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 9020: *Dit zijn die renten ende cheinsen die toebehoiren den gasthuyse der Heyligher Drievuldicheyt aen Sinte Kathlynen poirte binnen Mechelen ende jaerlics vallen ende verschynen gelijc hier na volgt, waer dit boeck hermaect, vernieut ende geordineert werdt vuyt den ouden boecken ... int jaer onsser Heeren dusent vierhondert neghentich ende negen op Sinte Andries avent, (1499).*

Het Sint-Pietersgodshuis

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 9202: *Godtshuys van S^t. Petrus en Paulus. Ceynsboek begonst den 6 july 1485, (1485).*

Het Groot Begijnhof

SAM., O.C.M.W. Mechelen. Oud archief, 9458: *Dit es deerfleke reente ende tsijs die behoert der kerken ende den hove der beghinen van Mechelen, (14de - 15de eeuw).*

De Kiste van het Groot Begijnhof

SAM., Archief van het O.C.M.W. Oud archief, 10026: *De Kiste van het begijnhof. Cijnsboek, (14de eeuw).*

SAM., Archief van het O.C.M.W. Oud archief, 10031: *Dit sijn de fauten diemen der kisten sculdich bleef, gherekent int iaer van LXXXII voer S. Jansmisse, (1482-1484).*

Omschrijving

Verscheidene cijnzen- en rentenboeken van Heilige Geesttafels, gasthuizen, godshuizen, het Groot Begijnhof en de Kiste van het Groot Begijnhof zijn bewaard in het fonds van het O.C.M.W.-archief op het Mechelse stadsarchief en werden geïnteriseerd door Frans Beterams.

Toegang

Zoals de overige cijnzen- en rentenboeken, zijn de cijnzenen

rentenboeken in het O.C.M.W.-archief toegankelijk via de notities in de verzameling van Frans Berlemont en via de opsomming van de cijzen en renten op het onroerende goed in de schepenakten.

Andere bewaarplaats van cijzen- en rentenboeken met betrekking tot onroerend goed in de Mechelse binnenstad

Archief van het Aartsbisdom Mechelen

3.3.17. De roodboeken van de tresorie van de stad

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 16-17.

Referenties

SAM., *C Magistrat (Résolutions)*, I 4: Oud en verminkt roodboek, (15de en 16de eeuw).

SAM., *C Magistrat (Résolutions)*, II 1: Nieuw roodboek, (1680-1691).

SAM., *C Magistrat (Résolutions)*, II 2: Nieuwe roodboek, (1691-1694).

SAM., *C Magistrat (Résolutions)*, II 2: Nieuwe roodboek, (1694-1698).

SAM., *C Magistrat (Résolutions)*, II 2: Nieuwe roodboek, (1698-1699).

Periode

15de eeuw, 16de eeuw en 1680-1699

Omschrijving

De roodboeken bevatten verscheidene akten en contracten met betrekking tot de "tresoriers" van de stad, die onder meer meer verantwoordelijk waren voor allerlei financiële zaken, zoals renten, stadswedden en accijnzen, maar die ook toezicht hielden op de steenwegen. In verband met het huizenonderzoek verstrekken de roodboeken vooral informatie over grenslijnen tussen private woningen en de openbare weg.

Toegang

Bij gebrek aan klappers zijn de roodboeken moeilijk toegankelijk.

3.4. ARCHIVALIA UIT HET ANCIEN RÉGIME MET BETREKKING TOT PERSONALIA

3.4.1. Parochieregisters

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 220-222.

Periode

Sint-Romboutsparochie

Dopen: vanaf 1585

Huwelijken: vanaf 1572

Begravenissen: vanaf 1506

Sint-Jansparochie

Dopen: vanaf 1585

Huwelijken: vanaf 1519

Begravenissen: vanaf 1519

Parochie van Sint-Catharina

Dopen: vanaf 1565

Huwelijken: vanaf 1596

Begravenissen: vanaf 1606

Parochie van Sint-Pieter en Paulus

Dopen: vanaf 1585

Huwelijken: vanaf 1585

Begravenissen vanaf 1585

Parochie van Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk

Dopen: vanaf 1587

Huwelijken: vanaf 1587

Begravenissen: van 1586

Parochie van Onze-Lieve-Vrouw over de Dijle

Dopen: vanaf 1587

Huwelijken: vanaf 1585

Begravenissen: vanaf 1594

Referenties per parochieSint-Romboutsparochie

SAM., microfilm: Sint-Rombouts. Dopen, (1585 - einde van de 18de eeuw).

SAM., microfilm: Sint-Rombouts. Huwelijken, (1572 - einde van de 18de eeuw).

SAM., microfilm: Sint-Rombouts. Overlijdens, (1506 - einde van de 18de eeuw).

Sint-Jansparochie

SAM., microfilm: Sint-Jans. Dopen, (1585 - einde van de 18de eeuw).

SAM., microfilm: Sint-Jans. Huwelijken, (1519 - einde van de 18de eeuw).

SAM., microfilm: Sint-Jans. Overlijdens, (1519 - einde van de 18de eeuw).

Parochie van Sint-Catharina

SAM., microfilm: Sint-Catharina. Dopen, (1565 - einde van de 18de eeuw).

SAM., microfilm: Sint-Catharina. Huwelijken, (1596 - einde van de 18de eeuw).

SAM., microfilm: Sint-Catharina. Overlijdens, (1606 - einde van de 18de eeuw)

Parochie van Sint-Pieter en Paulus

SAM., microfilm: Sint-Pieter. Dopen, (1585 - einde van de 18de eeuw)

SAM., microfilm: Sint-Pieter. Huwelijken, (1585 - einde van de 18de eeuw).

SAM., microfilm: Sint-Catharina. Overlijdens, (1585 - einde van de 18de eeuw).

Parochie van Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk

SAM., microfilm: Hanswijk. Dopen, (1587 - einde van de 18de eeuw).

SAM., microfilm: Hanswijk. Huwelijken, (1587 - einde van de 18de eeuw).

SAM., microfilm: Hanswijk. Overlijdens, (1586 - einde van de

18de eeuw).

Parochie van Onze-Lieve-Vrouw over de Dijle

SAM., microfilm: Onze-Lieve-Vrouw. Dopen, (1587 - einde van de 18de eeuw).

SAM., microfilm: Hanswijk. Huwelijken, (1585 - einde van de 18de eeuw).

SAM., microfilm: Hanswijk. Overlijdens, (1594 - einde van de 18de eeuw)

Omschrijving

Personaliagegevens zoals afkomst, leeftijd, gezinssamenstelling, huwelijk en overlijden, zijn te vinden in de doop-, trouw- en begraafboeken door de pastoor van de parochie in het Latijn opgesteld.

De oudste parochieregisters van de Mechelse binnenstad, de begraafboeken van de Sint-Romboutsparochie, gaan terug tot het begin van de 16de eeuw. De meeste Mechelse parochieregisters dateren uit de laatste decennia van de 16de of de eerste decennia van de 17de eeuw.

Toegang

Uitgaven door de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde

Bewerkingen parochieregisters stad Mechelen

Dopen 1565-1649, (5 dln.), (in voorbereiding)

Dopen 1650-1699, (4 dln.)

Dopen 1700-1749, (4 dln.)

Dopen 1750-1797, (4 dln.)

Huwelijken 1519-1649, (2 dln.)

Huwelijken 1650-1699, (2 dln.)

Huwelijken 1700-1749, (2 dln.)

Huwelijken 1750-1797, (2 dln.)

De alfabetische naamlijsten van de doop-, huwelijks- en overlijdensregisters vermelden de namen van de gedoopten, de gehuwden of overledenen, de datum van de doop, het huwelijk

of de begrafenis, een verwijzing naar de bladzijde van het parochieregister en de parochie waar de doop, het huwelijk of de begrafenis plaatsvonden. Aan de hand van deze tafels is het mogelijk de notitie in het originele parochieregister snel op te sporen.

SAM., z.nr.: *Stad Mechelen. Alfabetische tafel der oude parochieregisters. Geboorten.*

SAM., z.nr.: *Stad Mechelen. Alfabetische tafel der oude parochieregisters. Huwelijken.*

SAM., z.nr.: *Stad Mechelen. Alfabetische tafel der oude parochieregisters. Overlijdens.*

3.4.2. Registers van de gekochte poorters

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 17.

Referentie

SAM., *C Magistrat (Actes)*, IV 1 (Safe II 3): *Register van de namen van de gekochte poorters deser stadt Mechelen*, (1445-1654).

SAM., *C Magistrat (Actes)*, IV 2 (Safe II 3): *Poortery Boek*, (1652-1684).

SAM., *C Magistrat (Actes)*, IV 3 (Safe II 3): *Poorterijs Boeck*, (1686-1795).

Periode

1445-1654, 1652-1684 en 1686-1795

Omschrijving

Indien een vreemdeling te Mechelen ambachtsman, koopman of ambtenaar wilde worden, moest hij eerst het poorterschap of burgerschap verwerven. Tot de stricte voorwaarden behoorden het afleveren van een bewijs van zijn wettige geboorte, meerderjarigheid en het minimum verblijf van één jaar en één dag te Mechelen zonder overtreding of aanklacht.

De poortersboeken bevatten de namen van de nieuwe poorters, de namen van hun ouders, hun leeftijd, hun beroep, hun plaats van herkomst en de datum waarop ze werden geregistreerd. Sporadisch vermeldde men de straat of het huis, waar de nieuwe poorter te Mechelen gevestigd was.

Toegang

Marcel Kocken publiceerde alle Mechelse poortersboeken vanaf 1445 tot 1795 en vereenvoudigde het opzoekwerk door het opstellen van een index op familienamen.

M. KOCKEN, *De gekochte poorters van Mechelen (1400-1795)*, (Poortersboeken van de Zuidelijke Nederlanden, dl. 7), Handzame, 1975.

3.4.3. Stadsrekeningen

Vermelding in de inventaris

V. HERMANS, *Inventaire des archives de la ville de Malines*, dl. 8, Mechelen, 1894, p. 6.

Referentie

SAM., *B Comptes communaux*, I 1-468: Stadsrekeningen, (1311-1792).

Periode

1311-1792

Omschrijving

De Mechelse reeks stadrekeningen, praktisch onafgebroken bewaard vanaf 1311 tot 1792, is een bron van informatie voor de meest diverse gebieden. Deze boekhouding vermeldt onder meer de namen van de stadsmagistraten, stadsboden en stadswerklui en bevat tal van gegevens over kunstschilders, beeldhouwers, architecten, metselaars, glazeniers, timmerlui, schrijnwerkers, smeden, leemplekkers en andere ambachtslui die voor de stad werkten. In talrijke herbergen en afspanningen werd op kosten van de stad gefeest en geconsumeerd en op talrijke locaties kocht het stadsbestuur voor zijn tractaties wijn en voedsel aan.

Toegang

De inkomsten en uitgaven in de stadsrekeningen werden telkens geordend in specifieke hoofdstukken, zoals de uitgaven voor gezantschappen, "presenten", stadslonen en stadswerken. De meest diverse gegevens werden samengebracht in het hoofdstuk "van menegherande dinghen". De oudste rekeningen bevatten afzonderlijke registers van lijfrenten met persoonlijke en familiale gegevens uit de 14de eeuw.

H. JOOSEN, *De oudste stadsrekening van Mechelen, 1311-1312*, (*Studia et documenta Mechliniensia*, dl. 1), Mechelen, 1982.

H. JOOSEN, *Inventaris van de stadsrekeningen van Mechelen (tot 1570)*, (*Studia et documenta Mechliniensia*, dl. 3), Mechelen, 1988.

Met dank aan de archivaris, de medewerkers en de "Vrienden" van het archief

